د افغانستان اسلامي جمهوریت
لوړو زده کړو وزارت
د پکتیا پوهنتون
د ښوونې او روزنې پوهنځې
د پښتو ادبیاتو څانګه
دریم ټولګي اول سمستر لکچر نوټ

د خوشحال خان خټک ژوند او د وسله والې مبارزې انځور

Ketabton.com

ترتیب کوونکی استاد: رحمت الله
تدریسي استاد: انعام الله "درویش"

کال:...(۱۳۹۲هـ ش)

Upload by: Sharifullah "Arman"

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان (۱۰۲۲ – ۱۱۰۰) هـ ق

مخکې له دې نه چې په خوشحال بابا باندې وغږیږو ښه به داوي چې دهغه دڅوند اونسب په باب رڼا واچوو .

خوشحال ختک په دستارنامه کې خپل نسب ترختک پورې رسولی.

خپله کورنۍ اونسب یې داسې ښودلی دی : (۰۰۰۰ ابتداء به یې دخپله نمسیه کوم چې افضل خان داشرف خان ، اشرف خان دخوشحال ، خوشحال دشهباز خان ، شهباز خان دیحیی خان دملک اکوړي ، ملک اکوړی دچنجو چنجو دتومن ، تومن دحسن ، حسن دشیخ علي ، شیخ علي دهوتي ،هوتي دبتي ، بتي دلقمان ،لقمان دبرهان ،برهان درې زویه : لقمان چې ختک یادیږي .سلیمان چې افریدی دی . اتمان چې اتماخیل دی).

خوشحال بابا چې کومه شجره دخپلې کورنۍ په باب پورته راوړې ده اوبیا یې ترځنګ او وریسې کرلاڼي پورې رسولې چې داشجرې رسېدلې ده ، دپښتو دانسابو اوتاریخ په کتابونوکې هم له ځینو جزیې توپیرونو سره ، همداسې ده ، دغه شجره دهیڅ شبهې وړ نه ده خوبیا دختک اوکرلاڼي پورې چې داشجرې رسېدلې دي دشک وړ دي . ځکه دغه نومونه اوقومو ډېر لرغوني اوزاړه دي همدارنګه لوی خان په خپله یوه قصیده کې خپله کورنۍ داسې ښودلېده .

زه خوشحال دشهباز خان یم	چې تورزن یم کان په کان
شهباز خان دیحیی خان ؤ	چې بل نه ؤ هسې ځوان
یحیی خان داکوړي ؤ	چې په توره شو سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکبر بـــــــادشاه په دور   شودخپل ولـــس تر خان

دپورته قصـیدې د راوړلو څخه زمونږ ه دخان دکورنۍ حال اونسب معلومول مراد ؤ، اوس به لږ دمخه ولاړ شـــو اودملک اکوړي څخه به يې راونيسو .

په پورته پيژند نه کې ذکر شـــول چې ملک اکوړی د درويش عرف چنجو زوی لومړنی ختـک ؤ چې شهرت يې وموند ، اودلوی خدای (ج) د ورکړي استعداد اوقابليت له امله يې دجلاالدين اکبر توجه ځانته راواړوله دی اصلاً (تری) ختـک ؤ .

د خوشحال خان زوکړه :

تردې ځايه خومو دخوشحال خان بابا په شجره اونسب يو څه رڼا واچوله ، خو اوس راځو دخوشحال بابا زوکړې اوپيدا ايښت ته .

خان په خپله قصـيده راشـه واوره داسـتان کې دخپلې زوکړې کال داسـې ښودلی دی :

دهجرت زر دويشت سن ؤ   چې زه راغلم په جها ن

همدرانگه دتاريخ مرصـــع په (**۲۵۸**) مخ کې يې دزوکړې تاريخ په دري ژبه داسې راغلی دی :

تاريخ خوشحال خان ختـک دربيع الثاني   امـــد چون درين کهنه رباط

خاني حـــق اکـر دانا و مـــــــــرد را   تاريخش گشت (خيرعالمياني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته (خیرعالمیاني) کلمه د ده دزوکړې ماده ده چې دبجد په حســاب د (۱۰۲۲) سره سمون خوري .
خـــــــــوشحال خان په (۱۰۲۲ هــ ق) کال دربیع الثاني په میاشت کې زیږېدلی دی. داچې دربیع الثـاني پـه کومـه ورځ پیـداشــوی دی (جوت معلومات نه شته . په توابعو پورې مربوط دکربوغې اوسیدونکی ؤ دځینو وړو مســائلو په رامنځته کیدو کې دخپلو خپلوانو څخه خفه اوله هغه ځایه (خوړې) تـه راغـی . اولـه خپـل ټولي ســره بـه دســونیـالې پـه دره کې چپاوونوبوخت ؤ . اوله خپل ټولي سره به دسونیالې په ګوپال داس دتاریخ ضــلع پشـــاور (۳۰۲- ۳۰۸) مخونو په حواله وایي چې : ملک اکوړی خـــــــــان دکربوغي نه ؤ) بلکې دی دخوترې(دخوتره) اوسیدونکی ؤ اوله هغه ځایه یې کوچ کړی دی .
کله چې په (۱۹۸۹) هــــ ق کال جلال الدین اکبردمیرزا حکیم دتعاقب لپاره ده ته راغی . نو دلویې لارې دســاتلو لپاره له ســرداراونو ســره خبرې وکړې ، پـدغـه وخـت کې ملـک اکوړي زیـات شــهرت پیـداکړی ؤ . نو سردارانو هم همده ته دلارې د سپارلو لپاره په اکبرپاچا زیات ټینګارکاوه .
اکبرپاچا دی راوغوښت
پرده یې زیاته مهرباني وکړه . ده هم شــاهي ملازمت غوره کړه ، اودا وعده یې ورسره وکړه چې دی اوقبیله به یې دپاچا وفادار اوخدمتګار وي . پاچا له خیراباد ه تر نوښــاره پورې ځمکه ملک اکوړي ته په جاګیرکې ورکړه په لاره یې دځـارویو دتـګ راتـګ دمحصــول اخیســتو اختیـار هم ورکړه اودشاهي سرک ســـــــــــاتنه یې هم ده ه وسپارله . خوباید ووایو چې د(۱۰۲۲ هـــ ق) کال د ربیع الثاني میاشـت چې د(۱۲۱۳ م) کال د مې دمیاشتې دیویشتمې سره سمون خورې زوکړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې دهندي مغلي واکمنۍ یا امپراتورۍ واګې دجلال الدین اکبر دزوی نورالدین دکورنۍ دجاګیردارۍ کابو درې دیرش کاله تیر ؤ.

شهباز خان د ده دزوکړې په کال د دوه ویشتو کالو ځوان ؤ سرای اکوړه د دوی د سرداری مرکز ؤ چې په همدغه سرای کې خوشحال بابا دنیا سترګې غړولې دي.

د خو شحال خان خټک کورنۍ: د کوهاټ ضلع، د خټکو کور دی، یعنې د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته ده، په کوهاټ کې د خټکو دوه لوی ښاخونه دي، یو یې بولاق او بل یې تری دی. د خوشحال خټک د غور نیکه نوم اکوړي و، چې په تری خټک پورې یې تړاو درلود د ملك اکوړ په وخت کې هم د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته وه، خو ملکاکوړی له کوهاټه راغلی او د اټك پر خواوشا دهغې بادشاهي لارې پر غاړه اباد شو، چې د اټك څخه د نوښار پر لور پېښور ته غزېدلې ده، دا سې ښکاري چې په هغه وخت کې هم د نوښار او اټك تر منځه خټك اباد و او ددې خټکو او د هغو خټکو چې له ملك اکوړي سره له کوهاټه راغلي وو، اکوړی مشر شو اکوړي د سرای په نامه د مغلو د بادشاهي سړك پر غاړه یو کلی اباد کړ، چې تر ننه پورې آباد دی او د سرای اکوړي په نامه مشهور دی.

اکبر بادشاه چې په دویم ځل دروه د کوهستاني سیمې په لور راغی نو د هغه جرنیل مان سنګهـ او نورو معتمدینو ورسره د ملك اکوړي پېژند ګلوي وکړه، مان سنګهـ بادشاه ته وویل چې دا ملك په دې سیمه کې یو با رسوخه سړی دی که بادشاه سلامت ده ته د اټك او پېښور ترمنځه د بادشاهي سړك ساتنه وریه غاړه کړي، نو دی به دا کار په ښه شان سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسوي. په دې وخت کې يو سفزو بـه د اټـک په بادشاهي لارو چپاوونه وهل او قافلې به يې لوټلې، چې پر سـړک امن نه وه بادشـاه ته وويل شـول چې د ملك اکوړي او د هغه د قبيلې له يوسـفزو سـره دښـمني ده پـــه دې بنسټ د خپل ذاتي او قبايلي غرضونو د سرته رسـولو لپـاره بـه هـم ملـك اکوړی په اخلاص سره د سړک ساتنه کوي بادشـاه ومنلـه او ملـك اکـوړي تـه يـې د نوښـار او اټـك تـر منځـه سيمه د جـاګير پـه ډول ورکـړه، پـر دې سـربېره ملـك اکـوړي تـه پـه بادشاهي لار د محصول ټولولو حق هم ورکړل شو په تاريخ کې د لــومړي ځــل لپـــاره د ملك اکوړي له شهرت سره سم د ختټك قبيلې نـوم هـم يـاد شـو ګنـې تـر اوسـه پـورې دومره په نومورکي حالـت کـې پرتـه وه، چـې پـه بـابر نامـه کـې د پـښتنو د ټولـو لويـو قبيلو يادونه کړې ده خو خټك يې ورکې نه دي ياد کړي.

ملك اکوړی د درويش عـرف چنجـو زوی، لـومړی خټك و چـې شـهرت يـې بياموند او د خپل خدای (ج) ورکړي استعداد او قابليـت لــه املــه يــې د جلال الـدين اکبر توجه جلب کړه ده ته ملك اکو هم وايي:

دی ترې خټك وه او د دوست محمد کامل د څېړنو له مخې د ټيـــري پـــه توابعــو پورې اړوند د کربوغې اوسېدونکی و، چې له خپلو خپلوانو سره د خفګـان پـه وجه لـه هغـه ځايـه (خوړې) تـه راغـی او لـه خپـل ټولي سـره بـه د سـونيالۍ پــه دره کــې پــه چپاوونو مشغول وه، اما پرېشان خټك د منشي ګوپالــداس د تــاريخ ضـلع پـشاور د (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وايـي چـې ملـك اکـوړ خـان لـه کربـوغې څخـه نـه و، بلکـې د څـوترې (څوتره) اوســبېدونکی و او لـه هغـه ځايـه يې کوچ کړی دی، د ملـك اکوړي دغـه جاګيرداري او منصبداري د ده اولادې تـــه پـــه ميــراث پاتــې شوه او دده په کورنۍ کې کلونه کلونه له يو نه بل ته ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ملك اکوړی له خپل زوی یوسف خان او ملګرو سره د نازو خان بولاق ختټك له لاسه ووژل شو له ده اته زامن پاتې وو، چې مشر یې یحیی خان نومېده او قبیلې یې دی د خپل مشر په توګه ومانه ده ژر د خپل پلار او ورور بدل واخیست دغه وخت د ختټکو خېلونو تر منځ خپل منځي شخړې موجودې وې، ځینې خېلونه د یحیی خان په سرداری راضي نه وو.

ددغو دښمنیو او شخړو درې څلور کاله شوي وو، چې یوه ورځ یحیی خان نوښار ته روان وه، ځینو ختټکو ورته لار نیولې وه دی او دده زوی عالم خان دواړه یې ووژل د یحیی خان تر وژل کېدو وروسته قبیلې شهباز خان ختټك(۱۰۰۰-۱۰۵۰هـ ق) خپل مشر وټاکه شهباز خان د خپل پلار او ورور د بدل اخیستو لپاره د سینیو ختټکو پر کلیو حملې وکړې، سیني ختټك غروته وختل د ملك ښادي خان زوی ووژل شو د ختټکو سرداري په دې توګه تر شهباز خان راورسېده.

د خوشحال خان زوکړه: خوشحال خان ختټك د مغل شهنشاه نورالدین جهانګیر(۱۰۱۴-۱۰۳۷هـ) (۱۶۰۵ -۱۶۲۷ع) په زمانه کې د ۱۰۲۲هـ ق کال د دویمې خور په میاشت، چې د۱۶۱۳ع کال د مۍ یا جون له میاشتو سره سمون خوري، له پېښور نه ۳۵میله ختیځ لور ته په سرای اکوړه کې چې د لنډي سیند په سهیلي غاړه پروت دی د شهباز خان کره وزیږېد.

زده کړه: د خوشحال خان ختټك زده کړه سیستماتیکه بڼه نلري او هم یې د زده کړې په اړه پوره څرګندونې نه دي کړي که څه هم نوموړي دخپل ژوند اکثره پېښې په نظم کړي دي او د ځان او کورنۍ په اړه یې ډېر څه په څرګند ډول راوړي دي، خو د خپلو زده کړو په اړه یې داسې څرګند څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کې نشته په دې اړه هېواد مل په خپل اثر (ننګيالی د زمانې) کې د ځينو څېړونکو ليکنې راوړي چې زه يې دلته اړينې بولم:
په دستار نامه کې راغلي دي : ((زموږ استاد اويس صديق ملتاني ډېر بزرګ متبرك سړی و، د علوم ظاهري او باطني بهرور وه ...))
له دې پورته يادونې سړی دومره پوهېږي چې خوشحال خان له شاه اويس ملتاني نه زده کړه کړې وه، هغه يې استاد و . خو لکه استاد کامل چې ويلي دي: ((دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله، چېرې او څومره وخت زده کړه کړې ده)).
پرېشان خټك ويلي دي چې د ځينو خلکو دا خيال دی چې خان په ملتان کې هم درس ويلی دی، خو ځينې بيا وايي کېدای شي شاه اويس ملتاني دې په پېښور کې تدريس کاوه ځکه چې پېښور هم د ديني علومو مرکز وه.
د خوشحال خان خټك د زده کړې په باب سړی دا ويلای شي چې ده د کور په جومات او يا سيمه ييزه مدرسه کې درس ويلای دی . اما دانه ده ښکاره چې ده څومره وخت او د ژوند تر کوم کال پورې د زده کړې لړۍ جاري ساتلې ده په استادانو کې يې يوازې دشاه اويس ملتاني نوم څرګند دی نور استادان يې نه دي معلوم ... .
خو کله چې چېرې سړی د خوشحال بابا ټول اثار مطالعه کړي نو ورته ښکاري چې دده خارق العاده
استعداد د زده کړې او مطالعې له لارې روزل شوی دی او د غو زده کړو يې بيا په اثارو کې خپل ځان ښکاره کړی دی، عبدالحی حبيبي د خوشحال مرغلرې د مقدمې په (۱۸مخ) کې ليکلي دي: ((خوشحال خان په کوچنيوالي کې د خپلې زمانې مروج علوم ټول ويلي وو دده له کلامه ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکارېږي چې ده اسلامي علوم لکه : فقه، حديث، تفسير او نور عقلي او فلسفي علوم، لکه: منطق، حکمت، ادبي علمونه، د فصاحت او بلاغت اصول، لکـه : معـاني، بيـان، عـروض، قافيـه او نـور ټـول ويلـی او پـرې عـالم و)).

د خپل وخت له ځينو مشهورو عالمانو سره يې ناسته ولاړه هم درلوده، له هغو څخه يو هم مولانا عبد الحکيم سيالکوټي (۱۰۶۷هـ ق) مړ دی دی د جهـانګير او شـاه جهان پـه دورانـو نـو کـې د نيمـې وچـې لـه جيـدو عالمـانو څخـه وه خوشـحال خـان پـه دسـتار نامـه کـې راوړي دي: ((عـالم العلمـا مولانـا عبـدالحکيم سـيالکوټی مـې پـه خپله وپوښتېده، لکه : مسطور شول)).

واده او اولاده: خوشحال خان ختټک په(۱۰۴۰هـ) کال د ۱۸کـالو پـه عمـر واده وکـړ، د واده په ورځ پرې سـخته تبـه راغلـې وه، چـې پـه خپلـې ورا پسې هـم لاړ نشو. هېـواد مـل ليکـي چـې پـه نـاوې پسـې د خسر کورتـه نـشوای تلـلای، نـاوې يـې انـا (قـذيفي) راوسته دی له تبې تاوېده لوخې پوخې يې درلودې دده د خولو کولو لپاره يې مـور او څو نورو ښځو بړستن پـرې ټينګـه کـړه، تـر دې حـده چـې خـان بـې هوښـه نـه بلکـې داسې فکر کېده چې مړ دې وي. ښځو شور فغان پيل کړ، مګر االله تعالی دی وساته، سـاه پکې وغړېده، دولس ورځې وروسـته خو له پرې راغله لږ پر حال راغی خلــك يې وپېژندل او خپله ناوې يې وليده چې سرته يې ناسـته وه دا و د خوشحال خان د لومړي واده لنډ بيان چې تاريخ مرصع په ډېر تفصيل او په زړه پورې بيان کړی دی، خو دا بايد وويل شـي، چې خوشـحال خان څو نور ودونــه هم کړي وو چې شمېر او وختونه يې خوشحال پوهانو نه دي ښودلي اودخان پــه آثــارو کې يې هم ياد نه دی راغلی، خوشـحال خان ختټک څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودونه کړي وو پر نکاحي مېرمنوسربېره يې په حـرم کې وينځي هم درلودې له دغو مېرمنو او وينځوڅخه يــې د شـــپېتو شـاوخـوا زامــن او يو دېرش لوڼې زېږېدلې وې.
د تاريخ مرصع په(۲۵۹-۲۵۸) مخونو کې راغلي دي: ((واضع دې شي، خان علين مكان ته حق تعالى شپږ پنځوس فرزندان نارينـه كرامـت كـړه، پـه داواړو کې خان جنت مکان والانبنان چې والد د مولف دی، اثـر او ولـي عهـد وه، سـعادت خان، بهرام خان، نظـام خـان، يحيــى خـان او شــهباز خـان دا شپږ واړه لـه يـوې مـوره وو)).
خان هم په خپل ديوان کې وخت په وخت د خپلـو زامنـو شمېر ښـودلی دی دا شمېر يو ډول نه دی کله زيات او کله لږ.
خان د خپلو ځينو زامنو د زوکړې تاريخي قطعې په دري نظم کې ويلـي دي او دا قطعــې افـضل خــان ختـك پـه تـاريخ مرصع كـې راخيـستي دي پــر اشـــرف خـــان، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيى خان او شهباز خان سربېره چې لـه يـوې موره وو د څو نورو زامنو نومونه يې چې د خان له کلامه او تــاريخ مرصـــع نــه لاس تــه راځي دادي: عبد القادر خان، صدر خان، عابـد خـان، نـصرت خـان، سـكندر خـان، گـوهر خـان، عجـب خـان، آزاد خـان، عبـدالعزيز خـان، خالـد خـان، طـاهر خـان، بختنـاك، جلال خان، عـادل خان، جعفر خان، اكبر خان، عبد الرحمن خان، نجابت خان، ابو الخير خان، فرحت خان، مومن خان، زاهد خان، حامد خان، عـادل خـــان، بشير خان، اسمعيل خان، يوسف خان، كمال خان، محبت خان، علاوالدين خــــان، فتح خان، نوروز خان، شــاه علي خان، جنگي خان، مشکر االله خان، او نور .... د خـان د لوڼو شمېر تاريخ مرصع (۳۱) ښودلای دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په فراقنامه کې خان دا شمېره دوه دېرش ښودلې ده، د لوښو په نومونو کې يې د دوو نومونه موږ ته ښکاره دي، يوه بي بـــي تاجـــه او بله بي بي حليمه، په پورته زامنو او لوڼو کې يې ځينې د پښتو ژبې تکړه ليکوال او شاعران تېر شوي دي.

خوشحال خان خټک ته د قبيلې مشري ور سپارل کېدل:

د خټکو او يوسفزيو تر منځ کلونه دښمني پرلپسې پر يو بل د بريدونو پـه نتيجه کې لاپسې تازه کېدې په (۱۰۵۰هـ ق) کال شهباز خـان لـه يـو سـفزيو سـره پــه جګړه کې ډېر سخت ټپي شو خوشحال خان خټك هم ډېر ســخت ټپ خوړلی وه شـــهباز خان د همدې زخم له ســببه پنځوس ورځې وروسته د پنځوسو کالو پـه عمـر مړ شـو دا چې خو شحال خان خټك دپلار مشر زوی وه نو قبيلې دی د سـردار او مـشر پـه توګـه ومانه ښاغلی کامل ليکي: (پـه ۱۰۵۰سنه هـ. (۱۶۴۰-۱۶۴۱ع) کې اکا خپلو چې د يوسفزو د کمـــــال زي تپې خلق د ماليې له ور کولو نه انکار و کړ ، د رمضــــان په وروستيو کـې شـهباز خـان په دوی حمله وکړه خوشحال هم ورسره وه د بلې د کندې په خوا کـې د مـردان پـه ضـلع کې طورو او مايا و ته نژدې د خټکو اويو سفزو جنګ وشو . شهباز خان يو لويګنـــــده په غـشي ولګيده تر بور ساقي بيګ يې ومړ ، شهباز خان وروسته له پنځوســـو ورځـــو د پنځوســـو کـالو په عمر پر (۱۰۵۰هـ ق) کـال د شـوال پـه پـنځـم د زيارت پـه ورځ چې د (۱۶۴۱ع) کال د جنوری له اتلسـمې ســـــره سـمون خوري په حق ورسيد)).

کله چې خوشحال خـان خټـك د خپلې قبيلـې مـشر کېـږي شاه جهـان هـم دده مشري تائيد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان خټک جګړې:

زه د موضوع د لنډون لپاره دلته یوازې د خوشحال خان خټک دځینو مشهورو جګړو دنومونو او نېټو په راوړو بسنه کوم:

۱: په (۱۹۳۵ه) کال د بهاکو خان یوسفزي د بولاقو پر خټکو حمله او شهباز خان یې د مرستې لپاره له یو واړه لښکر سره مقابلې ته ورغی ، چې خوشحال خان هم په دې جګړه کې د دیار لسو کالو په عمر د لومړي ځل لپاره ګډون کړی دی.

۲: پر ۱۰۴۲ هـ کال پر عیسی خیلو یې برید کړ ی دی چې ځینې همدا کال ښیي ځینې وایي چې څو ترې ته ترتګ وروسته یې دا حمله کړې ده.

۳: پر(۱۰۵۰ه) کال اکا خېلو د مالیې په ورکولو کې ناغیرې کړې وه ، په همدې بنسټ شهباز خان د روژې په وروستیو کې له یو واړه لښکر سره د اکا خېلو پر سیمه برید وکړ، چې خوشحال خان او جمیل بېګ هم له شهباز خان سره ملګري وو.

۴: پر (۱۰۵۱هـ) کال د کانګړې سوبه.

۵: پر (۱۰۵۲هـ) کال د بلخ او بدخشان جنګي پېښې.

۶: پر (۱۰۶۳هـ) کال له بنګښو سره جګړې.

۷: پر (۱۰۷۰هـ) د تېرا مهم.

۸: پر (۱۰۷۰هـ) کال یې له یو سفزیو سره جګړې.

۹: پر (۱۰۷۳هـ) کال له باغیانو سره جګړې.

۱۰: پر (۱۰۸۳هـ) کال د خېبر جګړه.

۱۱: پر (۱۰۸۳ یا ۱۰۸۴ هـــ) کال د خوشحال خان او بهرام خان تر منځ ورې جګړې.

۱۲: پر (۱۰۸۴هـ) کال له بنګښو سره جګړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳: د (۱۰۸۴هـ) په پای کې د کړپې او نوښار جګړې.
۱۴: پر (۱۰۸۲هـ) د ګنبت جګړه.
۱۵: پر(۱۰۹۱هـ) د ډوډې جګړه.

د کوچنیوالي ځیني مهمې پیښې:

دتاریخ مرصع په (۲۷۲) مخ کې یې راوړي چې خوشحال خان دشپږو او و کالو ؤ) چې دلنډي سیند په غاړه کې یې لمبل په اوبو کې ډوب شو ، ځینو میرمنو د سیند په غاړه کالي مینځل دا صف مور دولتۍ د سیند په اوبو کې دخوشحال خان دویښتو پورې تړلي وریښم لیدلي وو .

په اوبو رواووت ، چیغې سورې یې پیل کړې وې ، نورې خدمتګارانې راټولې شوې ،نس یې دا اوبو څخه ډک شوی ؤ، دخولې اوپوزې له لارې دا اوبو وتلو څخه وروسته په هوښ راغی . ددې پیښې تاریخ : (۱۰۲۸ هـ ق) ښودل شوی دی خو د(پښتو ادبیاتو تاریخ کې دغه تاریخ (۱۰۲۹ هـــ ق) ښودل شـوی دی په غالب ګومان لومړنۍ سـنه درسـته ده ، دځینو چاپي تیروتنو له امله شاید دابله سنه غلطه شوې وي .

داسلامي دود سره دملک اکوړي دغه جاګیر داري اومنصبداري دده اولادې ته په میراث پاتې شـــوه ، اودده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یوه نه بل ته رسـید له کله چې ملک اکوړی دخپل زوی یوسـف خان اوملګرو سـره دنازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو ، دده اته زامن ؤ.

چې مشـــر یې یحیی خان ؤ چې په د غه وخت کې دخپل پلار ځای ناسـتي شـو ، ده هم دخپل ورورو په انتقام کې سـســتي ونه کړه ډېر زریې دپلار او ورور انتقام واخیســـت . په د غه وخت کې دختکو دخپلو ترمنځ منځې شخړې موجودې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونه ديحيى خان په مشرۍ راضـي نه وو . ددغو دښـمنيو اوخپل منځي شـخړو درې څلورکاله شـوي وو چې يوه ورځ يحيى خان نوښـار ته روان ځينيو ختټکو ورته لاره نيولې وه ، دى اودده زوى عالم خان نوښـار ته روان ځينو ختټکو ورته لاره نيولې وه ، دى اودده زوى عالم خان دواړه يې ووژل .

ديحيى خان دمرګ څخه وروسـته قبيلې دمشرۍ واګې شـهباز خان (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هـــ ق) ته وسـپارلې ده هم دخپل پلار او ورور دانتقام اخيستو لپاره دسينيو ختټکو پرکليو حملې وکړې ، سيني ختټک غرونو ته وختل دملک زوى ښـادي خان ووژل شـو ، سـيني ختټک غرونو سـرداري ترشهباز خان پورې ورسيدله .

داته کالو په عمر دګرمۍ په موسـم کې له ماشـومانو سـره دڅپرې لاندې لوبې راپريوته دتاريخ مرصـع په حواله چې کانې دوه ټوټې تېزى سـره ډېره راپريوته دتاريخ مرصـع په حواله چې کانې دوه ټوټې شـو ، دخوشـحال خان اوچولۍيې هم دوه ځايه کړ. بي هوښه شو ، کابو يوه اونۍ دمرګ سره لاس ګريوان ؤ . په اوومه ورځ په هوش راغى اوروغ شو ، داپيښه د(۱۰۳۰ هـ ق) کال شاوخوا رامنځته شويده .

زده کړه : ددسـتارنامې په (۳۹ مخ) کې راغلي دي (مونږ اسـتاد شـاه اويس صـديقي ملتاني ډېر بزرګ متبرک سړى ؤ دعلومو ظاهري اوباطني بهرور ؤ ۰۰۰۰۰))

له دې پورتنۍ وينا څخه څرګنديږي چې خوشــحال خان له شــاه او يس ملتاني نه زده کړه کړې ده ، هغه يې اسـتاد ؤ ، خواسـتاد کامل بيا داسـې ويلې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله ، چېرې اوڅومره وخت زده کړه کړې ده.

پروفیسورپریشان خټک پدې باب داسې ویلی " دځینو خلکو داخیال دی ، چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی .

خو ځینې بیا وایې چې کیدای شي شاه اویس ملتاني دی په پیښور کې تدریس کاوه . ځکه چې پیښور په دغه وخت کې هم ددیني علومو مرکز ؤ .

دده دزده کړې په باب سرې ویلې شي ، چې ده دکور په جومات یاسیمه کې یېزه مدرسه کې درس ویلی ، اما دانه ده جوته چې ده څومره وخت اوډژوندتر کوم کال پورې دزده کړې لړۍ جاري ساتلې ده .

په استادانو کې یې یواځې دشا ه اویس ملتاني نوم څرګند دی ، نور اسناد یې نه دي معلوم . خو دلاندې بیتونو څخه داڅرګندیږي چې خان دتعلیم نه د ښکار سره زیاته مینه درلوده اودعلم دحاصلولو لپاره به یې نه پریښود ، په لاندې بیتونو کې یې داسې ویلې دي :

طبیعت مې عطایې نه دتحصیل دی — که خبر یم داملاء په استعمال
یوساعت به مې په درس شل مې په ښکاروو — کله ښکارپریښوم په کسب دکمال
دجهان تحصیل به کُل واړه زما ؤ — که اخته نه وای دښکار په اشغال

خو که سرې دخوشحال بابا په اثاروته وګوري ، نو ورته جوتیږي چې دده دغه استعداد دزده کړې اومطالعې له لارې روزل شوی اودغو زده کړو یې بیا په اثاروکې خپل ځان ښکاره کړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مغلو په همکارۍ اود پښتنو په ضدد خوشحال خان مبارزه:

خوشحال خان که څه هم دمغلو په ضد دپښتو ترشا سخته مبارزه کړیده همدارنګه یې له دې څخه مخه دپښتو په ضدهم زیاته مبارزه کړیده،اوزیات پښتانه یې دتوري دتیغ څخه تیر کړیدي ، دلته مې لومړی دپښتو په ضد مبارزه باندې یوڅه رڼا اچوم اویوڅومهمې پیښې یې را اخلم.

۱. **په سیمه یزو جګړوکې دخان ګډون** : - لوی خان ددیارلسوکالوو عمرۆ چې باکو شهباز خان یوسفزي دبولاقو ختکو په یوه کلي حمله وکړه دخان پلارشهبازخان ختک دیوړوکي لښکر یې په جهانګیري نومې ځای کې سره مخامخ شوي په لومړیو کې ختک غالب اویو سفزي مغلوب ښکاریدل خوختک ډیرژرماتې سره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شولپاتې لښکر دخپل سردارسره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردارسره تېښته ځان خلاص کړ ددغي پیښې تاریخ (۱۰۳۵ هـ ش) ښ،دل شوي دی.

۲. **د بلړ جنګ** : - په تاریخ اثاروکې راغلی دي چې اکاخیلو (دمندړ قبیلي په کمال زي ښاخ پورې اړه لري) دمالیي دپوره کولو کې ناغیړي کړې وه په همدي سبب نو د(۱۰۳۵هـ ق) کال په رمضان کې شهبازخان ختک له یوه واړه لښکرسره دیوسفزي یوپه سیمه ځای په حمله وکړه چې پدې یرغل کې دشهباز خان سره یرغل کې دشهبازخان سره دوه زامن خوشحال خان اوجمیل بیک اووااره یې ساقي بیک ملګري وو یرغلګرو داکا خیلو زیات ځایونه یې ونیول اوډیربیرته ستانه شول ددوی له ستنیدو سره سم اکاخیلو هم خپل لښکرراټول کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودختېکو دلښکر پسې وخوځېدل لږ وړاندې يې دبلږ نا له نومي ځای کې دختېکو لښکر رالاندې کړ ددواړو ډلو . ترمينځ همدلته سخته جګړه ونښته خوشحال خان اوو وروريې دواړه زخمي شول اوپلاريې هم غشي ؤ خوړلي ؤ . په تاريخ مرصع کې راغلي چې هيڅ يو سپورختېک داسې نه ؤ چې هغې دې غشې نه وي خوړلی پدې جګړه کې ديوسفزو تله درنه وه دجګړې په پای کې شهباز خان دومره طاقت نه درلوده چې په اس سپور شوی وی کله چې ښهباز خان راستون شونو حالت يې ورځ په ورځ خرابيده اوو دسرتېپ يې دښه کيدو ؤ

دټپونو سره فلج شوی هم ؤ دجګړو څخه پنځه ورځي وروسته دپنځوسو کالو په عمروفات شو. دشهباز خان څلورزامن وو . جميل بيک اوخوشحال خان يې له يوې مور، شمشيرخان اوميربازخان يې دبلې مور. خوپدې څلو ر واړو زامنو کې خوشحال خان مشرؤ ، همدرانګه دقبيلي اوپښتني دودونوسره سم خوشحال خان دقبيلې مشر اوسردار وټاکل شو، په دغه وخت کې خان اته ويشت کلن ؤ ، پدې کارکې ورسره تره بهادرخان هم موافق واو نوره کورنۍ يېهم ترشا ولاړه وه . اوملا تړ يې ترې کاوه . دسرداری څخه څلويښت ورځې وروسته دخان تپ ښه شو .اوديوسفزيو څخه يې دخپل پلاردغچ اخيستلو لپاره لښکر راټول کړ . که څه هم تره يې ورسره پدې کارکې مخالفت کاوه خو خان خپل ضد پوره کړه ، ديوسفزيو ځيني کلي يې وسوځل ، شااوخواکمالزيو امانزيو اوسه صديو چې داحال وليد ، نو ډيرژر يې شپږ زره کسيز لښکرراټول کړ اودختېکو پسې روان شو ل، ختېکو چې لښکر وليد بيرته ورپسې راوګرځيدل ، دواړه خواوې بيا په برناله کې مخامخ شوي ، يوسفزيو ماته وخوړه ، ډيره مرګ ژوبله وشوه ، اوزيات کلي وسوځيدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخيست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسوځیدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخیست اوکلي ته راستون شو . خوشحال چې کله کورته ستون شو نودهند دمغلي امیر انور شهاب الدین جهان فرمان هم رارسیده ، چې ورته یې سرداري اومنصبداري ورکړې وه

دکانګړې سوبه : خان ته دقبیلې دمشرۍ اوسردارۍ سره سم دهزارې مغلي واکمنو ته ډیرمهم خدمت دکانګړې سوبې برابر کړ چې داپېښې لږ څه داسې د ي:

راجه جګهت سنګهـ دپیتهان زمیندارؤ . دده زوی راجاروپ ته دپاچا له خوا نه دکانګړې دغره لمنو فوجداري ورکړل شوې وه ،دده دفوجدارۍ پرمهال دزمیندارو تحفې شاهي دربار ته ریدې راجاروپ اوازه خپره کړه چې دده اودپلار راجا جګهت سنګهـ ترمنځ خوابدي رامنځته شوې ده.

خو له بله پلوه راجا جګهت سنګهـ له پاچا څخه غوښتنه وکړه که چیرته دکانګړې دلمنو فوجداري ماته وسپارې نودزمیندارانو نورې بقایاوې چې ځلورسوه زره روپۍ کیږي ،هرکال شاهي خزانې ته سپاري .

پاچا دراجا جهګت سنګهـ غوښتنه ومنله اودنوموړې سیمې فوجداري یې ورکړه خوراجا په ښکاره د پاچا په ګټه اوپټه دبغاوت لپاره کار کاوه .لومړنې کاریې دتارګړدودکلابیا جوړونه اوهغه یې خپل مرکز غوره کړ .

د غه کلا په ختیځ پنجاب کې دچنبې دښار په جنوب ته ډلهوزی جنوب ختیځ ته پرته ده .

دیادونې وړ ده .

چې راجا جګهت سنګهـ پدې سربیره دوې نورې کلاګانې هم درلودې چې یوه یې د" نورپور" اوبله یې د" مئو" چې دا دوه کلاګانې دتارګړهـ جنوب لویدیځ ته دچنبې دحدودو څخه دباندې پرتې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پاچا دراجا جګهت سنګهـ له دغو شیطاني عمل څخه خبر شو، نو دده دځکولو لپاره یې درې لښکرې ، دسیدخان جهان ، سیدخان او اصالت خان په مشرۍ وټاکلې اوددې دریو اړو لښکرو مشر یا قومندان یې خپل زوی شهزاده مراد بخش وټاکه چې وروسته بهادرخان اوهیله هم د پاچا په امر له درې زرو پیاده اودرې زره پلو سره شهزاده ته ورغی دغو فوجونو نور

پور کلا ووهله اومخکې ولاړل . راجا جګهت سنګهـــ دمقاومت لپاره دتاراګړهـ

کلا ته ورغی ، داکلا دیوه غره دپاسه جوړه شوې وه اوډیر استحکامات یې درلودل چې نیول یې اسان نه وو .

زمونږ خان هم دنورپور له فتحې څخه وروسته دخپل دوه زره کسیزه لښکر سره شاهي فوجونو سره یوځای شو، دی اصلاً داصالت خان په وسیله پدې مهم کې شامل شو.

خوشحال خان په خپل بیاض کې داپېښه داسې بیانوي.

ټولو هندوستاني پوځونو په یوه مورچه څو څو ځلې یرغل وکړ، ځانونه یې ستړي کړل . ستره جګړه وشو ه اوهیچا هغه په خپل تصرف کې نه شوه راوستلی ، هغوی چې زه ولیدم چې نوی راغلی یم .

نوددغې مورچې دنیولو کاریې ماته وسپاره ،ما هم دکوم عذرنه پرته دغه دنده ومنله ، زما سره دوه زره تنه هندوستاني توپچیان چې یوه پیسه هم نه ارزیدل وټاکل شول ، زه لاړم اومورچه مې ونیوله ، خویوځل دجګهت ټولو لښکرو پرموږ برید وکړل .هغه هندوستاني توپچیانو چې زما سره ملګري وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بدحالت سره یې تېښته وکړه اوتښتیدلو کسانو مخامخ ځانونه لوی پوځ ته ورسول چې زما په ملګرو کې هم چې کوم یوبې زړه ؤ نوهغه هم وتښتیده په پای کې زما سـره پنځوس تنه ځوانان چې په مورچه کې پاتې شـوي وو مـاتـه یې وویـل چې ډیرو خلکو پرمونږ داحمقـانو فکر کړی دی نن ورځ دجګړې ورځ نه ده ، دځان سـاتنه غنیمت ده ، ما وویل چې دا زما لومړنی خدمت د ی اود ټولو هندوستانیانو سترګې پرما لګیدلې دي ، پدغه شان تیښته کې مړینه پرژوند ښه ده. دغو ملګرو هم مړینه غوره کړه او ویې ویل چې ته مړینې ته ترجیح ورکوې ، نو مونږ هم پرځان مړینه منلې ده ما ورته وویل چې ترهغې به جګړه کوئ چې مړه شي ، چې خلک مو دخیر په دوعا کې یاد کړي، کله چې دښـمن زمونږ دلښـکر ماته ولیده نومونږ ته نژدې راغلل ، مونږ هم په یوځل حمله وکړه ، خبره دغشـو اوټپک نه تیره شـو ه تورې اوخنجر ته وار راورسید ، کله چې دلاس اوګریوان جګړه پیل شوه ،نو دښمن په تیښته پیل وکړ، ډیرخلک دتیغ نه تیرشول .

اوهغه کسان چې پاتې شول نوهغوی په ځنګل کې پټ شول اوبیا نوهیلې زمونږ مورچو ته مخه ونه کړه .

په همدغه وخت کې خوشـحال دبهادرله لښـکریانو دیوې بلې مورچې په سـاتنه کې هم میړانه وښـوده اودمورچې په سـاتنه کې بری ورپه برخه شـو. پدغې پیښه کې دخوشحال خان دټولو کوښښونو وینا پاچا ته وشو ه اوپاچا ده ته فاخره خلعت ورکړ اومنصـب یې ورزیات کړ، ددغې پېښـې تاریخ ۱۰۵۱ هـ ق کال ښودل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ . د بلخ اوبدخشان جګړې:

د ۱۰۵۵ هــ ق ذیحجه چې د" ۱۶۴۲" م کال سره سمون خوري ، شاه جهان شهزاده مراد بخش له پنځوس زره پلي اولس زره پیاده پوځ سره دبلخ اوبدخشـــان دنیولو لپاره وټاکل چې لوی لوی مســـلمانان اوهندو امراهم ورسره ملګري وو .

شهزاده امرکړی ؤ . چې څه لښکر دي دپیښورله لارې اوڅه دې هم دبنګښو له لارې ولاړشي .اوپه کابل کې دې دواړه خواوې سره یو ځای شي همدرانګه دشرقي افغانستان قبایلو لکه :

ککیاڼیو ، مامنزیو ، اپریدیو ، بنګښـــو ، غوریه خېلړ او ورکزیو ته هم دلښــکر دبرابرولو امر شـوی ؤ . په خوشـحال خان یې هم د زرو تنو پلیو اوسپرو درا ټولو کړی ؤ اودضرورې لګښـتونو لپاره یې ورته نهه زړه روپۍ هم ورکړې وي .

ددې جګړې علت څه داســې ښــودل شــوی دی – دتورن حمکران نـذر محمدخان په هر وخت دهندي مغلي ســـلطنت پرحدود تېری کاوه ،په بلخ اوبدخشان کې زیاته بد امنیي خوره وه ، د" ۱۰۵۵ " هـــ ق کال په اوایلو کې پاچا خپله غوښـــتل چې کابل ته ولاړ شـــي ، اود شــــهزاده ګانو څخه یوڅوک دبلخ اوبدخشان دتسخیر لپاره واستوي ، اصالت خان اوعلیمردان خان یې دمشهورو اوځینو ضروري کارونو لپاره مخکې کابل ته واستول .

پدې پېښـــه کې خوشـــحال خان هم داصـــالت ســـره ملګری ؤ ، اودهندوکش څخه واوښت درې شپې یې دغښـي په سر تېرې کړې اوبیا داصالت خان ســـره اندراب ته ورســـید کومې مقابلې چې لښـــکرو دمقامي خلکو ســـره وکړې دخوشحال خان زیار اوکوښښونه پکې څرګند دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول شــاهي لښــکرو وروســته دچوراوتالان څخه بيرته راســتون شــو اوځه کسان يې هم له ځان سره راوستل ، دپنجشير له لارې کابل ته ورسيد . لس پنځلس ورځې يې په کابل کې تېرې کړې .

په دغه وخت کې اصــالت خان لاهور ته تلونکی ؤ ، نوخوشــحال خان ته يې هم وويل چې دده پسې لاهور ته ولاړشي .

خوشــحال خان دجلال اباد له لارې دبېړې په وســيله دســيند له لارې خپلې سيمې ته روان شو اوله هغې ځای څخه داصالت پسې لاهور ته ولاړ . باچا ورته په منصــب کې (اضــافه والي راووســت ، اودخان دقبيلې لس دولســوتنو ته يې منصــبونه ورکړل . درې مياشــتې په لاهورکې پاتې شــو اوبېرته له هغه ځايه افغانستان ته راغی .

ددې پېښــې دنګرانۍ لپاره شــاه جهان خپله " ۲۳" تاريخ حســن ابدال ته ورســيد ، له هغه ځايه يې شــهزاده ته " خاص خلعت " اوفرمان ور واســتاوه او ورته يې ليکلي وو. څومره زرچې کيداشــي له پيښــور نه کابل اوله هغه ځايه خپل مقصــود ته ځان ورســوي . لښــکريې له امر اوو ســره په دواړو لارو کابل ورسيدې ، شهزاده هم دپيښور نه کابل ته ورسيد . اوبيا له کابله روان اوپه پايې منارکې يې مرکز ونيو ، ځينې امراء يې وليږل .خوشــحال خان خپل زيات شــمير کســان بهادرخان ته پريښــودل اوخپله دپنځوســوســپرو اوڅو پلوسره په پنجشير کې موقف درلود .

غاښــې له واورو څخه ډک ؤ ، اصــالت خوشــحال خان ته امر وکړ چې دراچپوتانو ترشــالاړشــي ، خوشــحال خان له څو ځوانانو ســره له واروډک غاښــي څخه واوښت ، دغاښــي بل اړخ ته يې په يوه څمڅمه کې ځای ونيوه دخوراک لپاره ورسره څه نه وو. خوشحال خان اوکسانو يې دلوږې اوسړو بدحال درلوده ،ســيند غاړې ته راغلل ته راغلل هلته يې لرګو ته اورواچوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

، اوشاوخوايې کښيناستل ، خوشحال خان اودس وکړ اودوه رکعته لمونځ يې وکړ، اودلوی خدای (ج) دربار تهيې دوعا وکړه چې ای مســـــبب الا سبابه زمونږ درزق دروازه پرانيزه خدای (ج) يې دوعا قبوله کړه.
اوديوه شــخص څخه يې پســه واخيســت ، اوهغه يې ذبح کړ وروســته بيا خوشــحال خان داصــالت خان اوبهادرخان دځايونو پته ولګوله ، اود خپلو خلکو سـره يې ځان ورسـاوه ، پدغه وخت کې خوشـحال خان داصـالت خان سـره اندراب ته ولاړ اوله هغې ځای نه نهرين ته ولاړ داوخت دشـــهزاده لښکرهم هلته ورسيد.
دخوشحال خان دلښکردرسيدو سره سم اصالت خان ده ته دمقامي خلکو دســـرکوبۍ امروکړخو دســـيمې هزاروو يې بې لـه جګړې خپلې مورچې پريښـودې . خوشـحال خان يرغل وکړزياته مرګ ژوبله وشـوه زيات غنيمت يې لاســـته راوړ اوځيني خلک يې ژوندي ونيول بنديان يې اصــالت خان ته وسپارل شول اوغنيمت مالونه يې خپلو منځونو کې وويشه .
همدامهال اصـالت خان خوشـحال شـهزاده ته وروسـت شـهزاده خوشـحال خان له هغه سره کندز ته واستاوه ، اوله کندوز څخه تاشقرغان ته ولاړل بيا امام صـاحب اوله هغه ځای څخه دبلخ په لوري مخه وکړه ، داوخت شـهزاده هم دبلخ خواته خوځيدلی ؤ همدا مهال ورته
دنذر محمد خان دباچا خط ورســـيد داخط ايلچي نذرمحمد خان ته ورساوه
نذرمحمد خان داومنله چې کله شـهزاده بلخ ته راشـي ، نو بلخ اوبدخشـان دواړه به ورته حواله کړي . دجمادي الاول په " ۲۸" شهزاده له امراوو اوپوځ سره په ډيره دبدبه دبلخ خواته روان شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شـــهزاده ځواب وليږه چې نذرمحمد خان ورســـره ملاقات وکړي خو هغه دهمدې نه وتښتيد اوښاريې پرېښود ، دنذرمحمدخان دتعقيبولو وظيفه يې اصـالت خان اوبهادرخان ته وسـپارله چې په دې کې اصـالت خان سـره خوشـحال هم ملګري ؤ، دشـپې مهال يودبله څخه نادرکه شـول، شـمشـير خان ،علاول خان اوخوشحال خان دريواړو مشوره کوله چې څه بايد وکړي ، خوپدې باندې سره راټول شو ل چې خپله لټه بايد جاري وساتي.

هماغه ؤ چې دسهاردلمانځه وخت کې يې بېرته اصالت خان اوبهادرخان وموندل ، په دغه وخت کې خبرراغی چې نذرمحمد خان په شـبرغان کې دی ، سره له دې چې اصالت خان اوبهادرخان سره دپاچاهي لښکر کم ؤ.

خو دواړو خانانو فيصـــله وکړه چې جنګ به کوي ، دشـــبرغان په لور وخوځيدل نذرمحمد خان ماته وموندە ازبکان وتښـــتيدل اصـــالت خان اوبهادرخان .شـــپږ ورځې په شـــبرغان کې واوســـيدل .په دغه وخت کې دشـــهزاده له خوا نه حکم راغی چې بهادرخان دې ، اندخوی پرلورې کوچ وکړي . بهادرخان هسې وکړل . درې ورځې يې هلته تيرې کړې اوبېرته ورته دراستنېدو حکم راغی .

له دې څخه څرګندېږي چې جنګونو کې هم له کابله ترشـبرغانه اوبيا يوڅه دمخه انوخوی ته نژدې زمکو پورې ځايونه ترپښـو وويسـتـل ، خپلې کارنامې اوکوښښونه يې څرګند کړي دي.

۵ . د بنګښو سره جګړه :

پـه (۱۰۶۳-۱۰۶۴ يـا د(۱۶۵۲)ع کـال دســـپتمبر لـه دويمې نيټې نـه د(۱۶۵۴ ع) کال دنوامبر ترلومړۍ نيټې پورې دبنګښو دقبيلې ديوه مشر يا سردار شيرمحمدخان کوهاټي سره جنګونه روان وو. ددې پېښو سبب دا ؤ چې شـيرمحمد خان دپاچا څخه په يوه کال کې د" ۳۰۰۰۰" ديرش زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

روپیو په بدل کې دترې تربولاقو سیمې غوښتې ، پخوا دغه سیمې دبنګښو پورې تړلې وې خوپه ۱۰۴۷ هـ کې ترې اوبولاقو مشرانو دشهبازخان څخه وغوښتل چې دغه سیمې بېلې کړي، دغه ځایونه دبنګښو له سیمې څخه جلا شوې ،لومړی دشهبازخان او وروسته بیا دخوشحال خان دجاګیرداری لاندې راغلې ان تردې ان تردې چې په " ۱۰۵۲" هـ کې شهزاده داراشکوه ددولت بیک قاقشال اومیرزاخان کوهاټي په وینا دغه سیمې دخوشحال خان دجاګیرداری څخه لېرې شوې .
کله چې خوشحال خان اونورو خټکو ته دبنګښو دمشرارادہ مالومه شوه ، نوپه خپلو کې یې سره مشوره وکړه ، دترې اوبولاقو خټکو خوشحال خان ته یوپیغام ولیږه چې دخپلې کورنۍ یوغړی
راوا ستاوی مونږ درسره مرسته کوو، خوشحال خان خپل تره ښادي خان له څوتنو سپرو سره ولیږه ،خټکو هم دخپلې ژمنې سره دهغوي مرستې ته ملاوتړله .دختکواوبنګښو ترمنځ جګړې پیل ترې اوبولاقو خلکو دشیرمحمد خان یوتن وواژه اودبنګښو یوڅوتنه نورهم ووژل شول وروسته شیرمحمدخان یوبل لښکرراټول کړ، چې خوشحال خان دشیرمحمدخان دفوځي تیاری څخه خبرشو نوخپل مشرتره بهادرخان یې دخپل مشر زوی اشرف خان اوسره دیولښکر دبنګښو مقابلې ته ولیږه ،شیرمحمدخان دختکو سره دمقابلې لپاره دکوهاټ څخه بهرشو، دجنګ په پیل کې دشیرمحمد خان تره چې بهادرخان نومیده دګولۍ په لګیدو سره دجګړې په میدان کې ووژل شو ، پدې جګړه کې داشرف خان په ښه میړانه ختک بریالي شول اشرف خان غوښتل چې بنګښ تعقیب کړي خوپلار اوتره یې ورته اجازه ورنکړه ، ددې قیادت لاندې بنګښو ته بله ماتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه چې پدې جګړه کې هم دبنګښـو درې سـوه کسـان ووژل شـول اوډیر مالي زیاتونه هم ور ورسیدل .

۶. دیوسفزیو سره جګړه :

له دغو پورته پیښـوڅخه وروسـته خوشـحال خان دامانزیو اوکمالزیو سـره دهغې له جملې څخه یکې لوی لوی سرداران هم شامل وو. پدغه جګړه کې ملک جانم امازي ووژل شـو اوملک پیرو کمالزی ونیول شـو په اټک کې دژول شویوکسانو دسرونو څخه ځلي (کله منارونه) جوړشول.

۷ . د تیراجګړه :

په " ۱۰۷۰" هـــ ق کال دتیرا اپریدیو او ورکزیو پـه تیراکې شـورش اوبدامني رامنځته کړه ، تردغه وخته پورې مهابت خان میرزا لهراسـپ ، دمهابت خان زمانه بیګ زوی دکابل صوبه دار ؤ چې د شاه جهان دوکمنۍ په وروسـتیو کې مقررشـوی ؤ ،دپیښـور مسـتوفي میریعقوب ته یې دیوه فوځ مشـري ورکړه اودباغیانو دټکولو لپاره یې تیرا ته ولیږه ،میریعقوب چې دخوشـحال خان سـره یې نژدې اړیکې لرلې ،هغې ته یې له ځان سـره د تګ بلنه ورکړه ، پدغه وخت کې خوشـحال هم د پا چاهې پوځونوسـره یوځای شو.

پاچاهي پوځ دباغیانو پرضـد بریالیتوبونه ترلاسـه کړل ، خوشـحال خان د" ۱۰۷۰" هـ ق کال درجب په میاشت کې چې د" ۱۲۰۰" ع کال سره سمون خوري له تیرا نه دکوهات پر لارې بیرته ستون شو.

دلته دبنګښـو دسـردارشـیرمحمدخان مور " بي بي دور" چې دخپل زوی دنشتوالي په صورت کې یې دقبیلې دمشرۍ کارونه کول ، خوشحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان میلمه کړ. شیرمحمدخان په دغه وخت کې دمهابت خان سره دشخصي مخالفت یا دحکومت نه دسرکشۍ په سبب ګناهکاراوپه هندوستان کې ؤ.

۸. له یوسفزیو سره جګړې :

داورنګزیب عالمګیر دواکمنۍ په لومړیوکې یوسفزیوخپلې باغیانه سرګرمۍ اوحملې جاري وساتلې اووخت په وخت به یې دحکومت دپلویانو سره نښتې کولې ،خوشحال خان دتیرا دجګړې څخه وروسته په " ۱۰۷۰ " هـ.ق کال یوسفزیو ته ماتې ورکړه ،پدې جګړه کې دخان زامن اشرف خان ، سعادت خان اوبهرام خان هم ورسره وو ، چې له دوي څخه اشرف خان دپاملرنې وړمیړانه اوغیرت وښوده.

بهاکوخان څه ددارا شکوه دپلوۍ په وجه اوڅه له خوشحال خان نه دخپلې زخمې کیدنې اودخپل ورور سیدخان د وژل کېدو دغچ اخیستو په سبب په "۱۰۷۲" هـ.ق کال د" ۱۲۲۱۰" م کال داګست " ۲۷ مه د" ۱۲۲۲"م داګست " ۱۵" داکوزیو اومندړو یولوی لښکر جوړکړ ، ډیري بیړۍ یې ددې لپاره جوړې کړې وي چې په همدې بیړیو کې به کښیني خیراباد ،نوښار ،نړۍ اونورو کلیو به یرغلونه کوي. یوه میاشت دغو جګړو دوام وکړ ،بالاخره بهاکوخان ماتې وخوړه اوناکام بیرته ولاړ.

۹. دباغیانو سره جګړه :

په ۱۰۷۳ ه ق کال د۱۲۲۲ م کال داګست دمیاشتې ۱۲ نېټې نه تر ۱۳۲۳ ع کال داګست دمیاشتې ترڅلورمې نېټې) پورې هم دسرکښو یوسفزیو اود دوی دپلویانو ګوجرو سره جګړې وشوې چې پدغو جګړو کې دختکو تله درنده ښکاري دپورته ذکر شوؤ جګړو څخه پرته څه نورې کوچنۍ اوسترې جګړې وروسته هم دیوسفزیوسره وشوې، خوباغیانو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه کتبه نه وه ، په هر ه حمله اوجګړه کې به دحکومت دپلویانو لخوا نه مات شـــول ، او په هغوی به يې بر یالیتوب ترلاســـه کړ. په همدې توګه یېد پایتخت نه ډیرلېرې د کابل دصـــوبې په یوې بدامنه ســیمه کې نوي حکومت ته وقار ترلاسه شو .

داوه دپښتو په ضد اودمغلو سره په همکارۍ دخوشحال خان مبارزه دپورته جنګونوجګړو ،مرګ ژوبلې څخه مالومیږي چې خوشـحال خان خپل زیات عمر دپښـــتنو په ضـــد مبارزه کې تیرکړی اوزیات پښـــتانه یې دتورې دتیغ څخه تیرکړیدي ، حتی د پښـــتنو دککریو څخه یې منارونه جوړکړي دي ،خوشـــحـال خـان دعمرپـه آخرکې دافغـان پـه ننـګ توره وتړلـه اودمغلو پرضـدیې مبارزه شـروع کړه دعمرزیات تیرېدو له امله یې مبارزه نیمګړې پاتې شوه پدې باب خوشحال بابا په خپل یوبیت کې هم داسې یادونه کوي.

چې پښتون شوم په داهسې سپینه ږیره (۱)

نورمې خدای (ج) نه کړه مغل وایم په ځیره

نو دپورتـه بیـت څخـه څرګنـدیږي چې خوشـــحـال خـان خپـل ټول عمر دمغلو خدمت کې تیرکړو اودعمر په اخرکې یې بیا دپښـــتنو ســـره ملاتړ اعلان کړی یانې دځوانۍ مرحله یې دپښتنو په ضداودسپین ږیري توب یا بوډا توب مرحله یې دپښـــتنو په ملاتو کې تیره کړیده . خوپه همدې لړ ه موده یا عمرکې یې دپښتنوڅخه سخت ملاتړ کړی دی پښتانه یې له زیاتو ظلمونو، شـــکنجو اودزمـانې دنـاخوالو څخـه بـه بچ ســـاتلو کې زیـات کوښــښــونه کړیدي همداخوشـحال ؤ چې دمغلو امپراتوري یې رنګه کړه ، پښـــتانه یې دســـتعمار څخه خلاص کړل ، دمغلو ولجو اوغلامۍ څخه یې پښتانه وژغورل په لږ عمر یا لږ وخت کې یې زیات کاروکړ دستایلو وړ دی دهر وخت لپاره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه برخه

د مغلو په ضددخوشحال خان مبارزه

که دلوی خان تیره مبارزه یا دپښتنو په ضد مبارزه وکتل شي ، نو داسې ښکاري چې داکاردروغ دي خو که اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظرواچوي نوداسې ښکاري چې داکاردروغ دي خوکه اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظر واچوي نوداسې مالومیږي چې دهر څه رښتیا دي ، وبه ګورو چې دخوشحال بابا دغه مبارزه څنګه اودکوم ځای څخه شروع شویده .

لنګرکوټ : دخوشحال بابا دیوه بیت څخه داسې مالومیږي چې دخوشحال بابا لومړنۍ مبارزه دلنګرکوټ دودانولو څخه شروع شویده ، هغه په خپل یوبیت کې داسې وایي :

لنګرکوټ مغلو سازکړ زه په ننګ بیا دافغان شوم

دپورته بیت څخه معلومیږي چې لوی خان دلنګرکوټ دجوړېدو سره دفغان په ننګ توره تړلې ده ، خوارېنه بولم چې دغې پیښې په اصلي موضوع باندې وپوهیږو ، چې څنګه دغه پیښه رامنځته شوه اوخوشحال خان بابا پکې څه کړي دي .

لنګرکوټ جوړېدل : هغه وخت چې مهابت خان روه پښتونخوا ، یا افغانستان ته راورسیده نودپاچا دحکم سره سم یې په ګړهي کپور نومې ځای کې دیوسفزیو ددفاع په خاطر دلنګر کوټ په نامه دکلا جوړولو غوښتنه وکړه ، خوشحال خان ته یې هم دیوزریزه منصب اودیوسفزیو دسیمې دسرداری وړاندیز وکړ. اودکلا په جوړولو کې یې ترینه مرسته وغوښتنه که څه هم لوی خان دپاچا څخه زیاتې شکنجې اوبې ګناه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدلې وو، په کلکه انکاروکړ او ورته یې وویل چې پنځه سوه کاله مې ددولت په خدمت کې تیرکړل ، یوسفزي باغیان وو ماهغو ی ووژل اوله سرونو څخه مې ورته ځلي جوړ کړل ، خوپه اخر کې زه بې ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خودد ښمنیو سره بیا ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خو ددښمنیو سره بیا هم یوسفزیو زما پکارراغلل ، زه څنګه داسې کاروکړم . اودپاچا لپاره هم دانه ښایې چې داکلا ودانه کړي ، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده د دوی په منځ کې دا کلا ودانه کړي، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده ددوی په منځ کې داکلا نشي ټینګیدالای ، دکارپای به خرابه وي د دوی لپاره دلته یوازې دنوښار تانه کافي ده ، محبت خان دخوشحال خان دغه نظرومانه ، اوپاچا ته یې غوښتنلیک واستوه چې دکلا دودانولو نیت پریږدي ، خولدې څخه پټ اومخکې شمشیرخان ترین پاچا ته لیک واستوه چې ددفاع لپاره ددغې کلا جوړول ډیرضروري دي .

پاچا دشمشیرخان خبره ومنله ، اومحبت خان ته یې امروکړ چې کابل ته ولاړ شي ، اودکلا په جوړولو شروع وکړي ، په (۱۰۸۰) هـ دپاچا په حکم کلا سرته ورسیدله ، خوشحال بابا بیا ددغې کلا جوړیدو اودیوسفزیو څخه ملاتړ یواوږد نظم په دوه بیتونو کې داسې کوي .

لنګرکوټ مغلوساز کړ زه په ننګ بیا دافغان شوم
که یوسف وو که مندړ وو زه د دواړو نګهبان شوم

دایمل خان شورش : یوځل پښتانه مشران دمحمدامین خان د صوبه دارۍ په دوران کې د ده لیدو ته راغلي وو، په دغه وخت کې دمحمد امین خان سره دکنړ فوجدار حسین بیک هم حاضرؤ ، محمد امین دشراب، په ځښلو بوخت ؤ ، دنشې په حالت کې ورته فوجدار یادونه وکړه چې دنواب سپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام ته راغلي دي ، ټول راغلي پښتانه د صوبه دار له رويې اودفوجدار له دغې خبرې څخه ســخت خوابدي شــول په دغه وخت کې يوه بله پيښــه هم رامنځ ته شــوه ، چې هغه ديوې پراچکۍ پيغلې بې عزتي وه ، تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته ، دغه پيغله دفوځي پوستې شاوخواته دڅه پلورلو اوپيرودلو لپاره تللې وه ، ســپاهيـانو دغـه نجلۍ بې عزتـه کړه ،ساپوددغې نجلې دبدل اخيســتلو په خاطردسـپاهيانو سـره کړه ، سـاپو ددغې نجلې دبدل اخيســتلو په خاطر دسـپاهيانو سـره جګړه پيل کړه ، په جنګ کې سپاهيان مړه اوساپيان وتښتيدل ، حسين بيګ له ساپيو څخه وغوښتل چې قاتلان ده ته وسپاري ، خود ساپومشرانو په غوږ ځواب ورته وويل چې ستاسـو سـپاهيانوکوم کارکړی همدا يې سزاده ، حسـين بيګ غوصه شو ، دفوځي چوکۍ خواوشا نورپښتانه يې ارټول کړل اوپرساپويې لښـکرکشـي وکړه ، کله چې پښـتانه راټول ، نودلښـکرکشـۍ پوښـتنه يې يوبل څخه وکړه ، داصــلي پېښــې څخه خبر شــول ، نوســاپوته يې ځواب واستوه چې تاسو ښه کارکړی، مونږه ستاسي دښمنان نه يو .
کله چې لښــکرســره تاســې مخامخ شــوی ، مونږ دماتې په بهانه بېلېږو ،ســتاســې چې څه زړه غواړي له مغلو ســره يې وکړئ ، پښــتنو همداســې وکړل مغلو دمقابلې تاب رانه وړ اوپه پېښــه بريالي شـول ، زيات لښـکريان مړشول ، له ماتي څخه ورسته حسين بيګ پښتانه مشران ځانته راوبلل ، پښـتانه مشـران چې دحسـين بيګ ډيرې ته راورسـيدل ، ناڅاپه اوازه شـوه چې ټول مشــران يې ونيول ، پښــتنو ســم دســتي ديره محاصــره کړه چې پدېکارسره دپښتنواومغلو ترمنځ بې اعتباري نوره هم زياته شوه ،مشران خپلو کورونو ته ستانه شول ، خوله ځانونو سره يې مشوره وکړه چې نورپه مغلو اعتبارنشـته ،بايد چې خپل کورونه خوندي وسـاتو ، پدغه شـپو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدامین خان په پېښورکې ؤ ، حسین بیګ نورهم وارخطا شو ، اوټولې پېښې یې لیکلې محمد امین خان ته ولیږلې .

۱ . دخیبر ستره پېښه : دغه پېښه ډېره لویه وه ،خوشحال بابا هم ورته په خپله یوه قصیده کې دساې اشاره کړې ده .

دخیبر دره یې سره کړله په وینو پـــــه کړپه یې هم راوان کړ دندو کار

اول جنګ دلوړې شـــادتاتــرو ؤ چې څلویښت زره مغل شول تارپه تار

ددغې سترې پېښې اصلي موضوع دارنګه وه : په هغه وخت کې صوبه درا داوړي موسم په کابل اوډژمي موسم په پېښورکې تیراوه ، په دغه وخت چې تاریخ پوهان دغه کال (۱۰۸۲ هـ ق) بولي ، محمدامین خان دیخنۍ موسم په پېښـــورکې تیرکړی ؤ . اودکابل په لوریې کوچ کاوه چې دحســـین بیګ خط ورته راورسید ، کله چې صوبه دار ماتي څخه خبر شو نوسخت په غصه شــو صــوبه دار خپل فوج ســره دکابل په لورراوان شـــو چې ورســره دسیمې یوشـــمیر ســـرداران ، اورکزي ،اپریدي اوځینې نورافغانان ســـرداران لکه خوشحال خان خان اوارباب مستجاب مومند هم شامل وو .

محمدامین په جمرود کې له افغان مشرانو سره مشوره وکړه ،خو خوشحال خان ترینه وغوښتل چې له افغانانو سره جنګ اوسختــه رویه بایدونه شي ، ځکه چې دوی دحکومت دمقابلې نه دي ، محمدامین خان دپښـــتنو ســـره خوشـــحال خان دهمدردۍ نه پوه شـــو ، نوبیې ورته وویل ((یوســـړي خلک لیدل چې ماروهي اوپه کانو یې ولي ، دې سړي مارېې جیګ کړاو په توبره کې یې ځای ورکړ اوله خلکو یې وســـاته ،خوهمدې مارچې وخت پیداکړ خپل محسن یې وچیچه)) دمحمدامین خان دا اشاره خوشحال خان ته وه ، ځکه خوشـــحال خان ســـره ده دقید دوران کې ښه کړي وو ،خوخوشـــحال خان چې داپیغوروااورید نوپوه شـــواوځواب یې ورکړ که دنواب داخیال وي نوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولوڅخه لومړی زه څم .شــاهي لښــکرپرمختګ وکړ، کله چې افغانانو ته دصوبه دارارادہ ښکاره شوه نودمقابلې لپاره يې تياري شروع کړ اودخپلو لښکروسره خيبر ته روان شو ل .دمغلو لښکرپدغه وخت کې څلويښت زره سپاره اودوه سوه زره پياده وو خوخوشحال خان دحکومت ځواک څلويښت زره ليکلي دی.

صــوبه دارمســتجاب خان له ځينو نورو بارســوخه کســانو ســره مخالفو افغـانـانو تهواســتول . او ورتـه يې وويـل چې دپوځ لپـاره لاره خوشــي کړي،خوجرګه ونه منل شو اوبيرته ناکامه راغله .

محمد امين غوښــتل چې دتوري په زوردلارې خوشــې کولو اودافغانانو دشړلو لپاره دخپل پوځ سره پرمختګ وکړي خوکله چې دغه لښکرلنډي خانې (غريب خانې) ته ورسيدل نود افغانانو لښکرچې ،مومند ،شينواري اواپريدي پکې وو ، دايمل خان ترقومندې لاندې هررنګه مقابل ته تياروو .

شـاهي پوځ دښـي اوکين پوځ باندې دتيږو باران جوړکړ، دتيږو باران ډيرخطرناک تمام شـو اوشـاهي پوځ يې وارخطا کړ،سـرې پيلان ، اواسـونه يوپه بل ولويدل هندوستاني افغان ۀ ، دخپلو زياتو ملګرو سره ووژل شو.

نورپاتې ټول سپاهيان په شاشول ، دغې ماتې دافغانانو حوصلې نورې هم لوړ ې کړې .ملې پوځ بيا ځان تيارکړ اوپه مقابله يې پيل وکړ،لويه ورځ جګړه وشـوه ،په شـاهي پوځ کې چې کوم افغانان شـامل وو. هغوی دجنګ څخه ډډه کوله ،خويوازې خوشحال خان اود ددې سړيو دمغلو په طرفدارۍ ډيرزياريوســت ،خوبې ګټې ،خوپه اخرکې ملې فوج دډيرزيان اوتباهۍ څخه وروســته دمقابلې تاب رانه وړو . او ورو ورو يې په تيښــته پيل وکړ ،خو محمدامين خان دخپل غيرت اوغرور سره سم نه غوښتل چې دجنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان څخه دې ژوندې وتښتي ، خونوکرانويې په ډېرزور اوزیارسره دجنګ له میدان څخه ویوست .
مات لښکرګډوډ په بیلابیلو لارو روان شو ، خوپه پاتي لښکرپه تاتره کې افغانانو بیا تباه کنه اوسخته حمله وکړه فوج يې تارومارکړ. په جګړه کې دټول پوځ څخه ډیرلږخلک بچ پاتي شول . په زرګونو مړه اونور بندیان شو لدمغلو توله خزانه اومالونه دافغانانو لاسته راغلل .
دمحمدامین خان دکورنۍ ځیني غړي لکه یوه وړه لور ، خور ،موراوځیني نورې ښځي افغانانو اسیرې کړې وې ،خومیرمن ،زوی اودخورمیړه يې مړشو.
خوشحال خان اومستجاب مومند دپاتې پوځ سره دتاترې له لارې مخ په پیښوررروان شول،مستجاب مومند ،خوشحال اوزامن يې کوم چې له ده سره په جنګ کې موجود وو په ډیرسختۍ سره پیښورته ورسیدل کله چې دوی ورسیدل نوخوشحال خان مستجاب مومند دمشورې لپاره ځانته راوغوښت خوهغه رانه غی.
که څه هم مونږه مخکې ولوستل چې خوشحال خان دمغلو سره زیات ضدیت سره هم پدې پیښه کې دمغلو پلوی ؤ سره له دې چې محمدامین دی دجنګ کولو څخه منع کړی ؤ ، خو خوهغه ورته پیغورورکاوه اوخپل احسانونه يې ورته یادول . خان ورسره دخپلې مشخصې دوستۍ له مخې ودرید ،یوافغان مشرورسره دورنګي ونه کړه ، ښه زړه دخلاصه جنګیده خوبې فایدې مغلې فوځ دډیرزیان سره مات شو.

د خوشحال خان ځینو سیموته ورتګ اوجرګې:

دخان په کورنۍ کې دبهرنیو لاسوهنو له امله مخالفتونه رامنځته شول دکشرزوی بهرام خان سره يې ځیني جنګونه هم وکړل ، له دغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفتونو اوجنګونوڅخه خان تنګ شو اوځینو سیمو ته یې دورتګ اراده وکړه ، دغه جرګې او سفرونه خوشحال خان دلښکر دراتګ لولو لپاره کاوه ، دلته دمغلوڅخه زیات په تنګ شــو ، اونوریې نشــول کولای چې دغه مخالفتونه اوشــکنجې وزغمي هماغه ؤ چې په لومړي قدم کې یې له اپریدو سره جرګه وکړه .

داپریدو سره جرګه : همدغه وخت خوشحال خان ته دشاه بیګ له خوانه خطونه راورسیدل اوترینه غوښتل شوي وو چې په کوهاټ باندې برید کې ورسره مرسته وکړي.

خوشــحال خان هم دریا خان ته لیک واســتوه دریا خان خپل ورور تاتارخان اوځیني اپریدي خوشحال خان ته واستول ،خان ورته په راجګړ کې میلمستیا وکړه اوله میلمنو سره یې جرګه وکړه ،په پای کې ټولو پرکوهاټ باندې دحملې فیصله وکړه . داجرګه په (۱۰۸۴) هــ ق کال شوې وه ، خان لښــکر تیـارکړ اوپرکوهـاټ دحملې لپـاره آدم خیلو اپریـدو ســیمې تـه ترکندیالۍ پورې ورغی . دا وخت ملک لعل بیګ ، ســعید خان اوملک خواص خان کوهاټي خوشحال ته راغلل .

اوورته یې وویل چې دافغاني ننګ خاطر وکړئ هغه مغل چې زمونږ ځای کې پراته دي هغه وباســئ ، خوشــحال خان دکندیالۍ نه شــابیګ ته ســواره ولیږل او ورته ځواب یې ولیږه چې ســتا مدعیان راغلي دي ته هم دلته راشــه څنګه چې ســتا خوښــه وي هغې به وکړو ، شــپه تیره شــوه خوشـابیګ رانغی دوهمه شـپه هم تیره شوه وروسـته خوشـحال خان یوخط اویوڅو سپاره نورهم ورواستول ، مګر هغه بیا هم رانه غی اوخوشحال خان ته یې یوخط راولیږه چې پکې لیکلي یې وو لعل بیـک اودانور ووژنه اوته په خپله کوهاټ ته راشـه دکلا په نیولو کې درسـره زه مرسـته کوم خوشـحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د غه لیک داپریدو دټولې جرګې په مخ کې ولوســـت ، ټولې جرګې داخبره بده ومنله ،اوټول اختیاریې خوشــحال خان ته ورکړ خوشــحال خان لعل بیک اوســعید خان رخصــت کړل دشــابیک خط یې هم دوی ته ورکړ اوډیرپه خوشحاله ترینه ولاړل .

۲. په نوښــاربرید : ددې حملې یادونه هم لوی خان په خپله یوه قصیده کې داسې کړیده .

بیا له پسه دنوښارد کوټ جنګ ؤ
چې مې وکېښ ترمغلوخپل خمار

غواړم چې ددې جګړې په موضوع باندې رڼا واچوم خوشحال خان له اپریدو ســره بله جرګه وکړه پدې جرګه کې په نوښــارباندې دحملې فیصــله وشــوه ، تاتارخان ددخوشــحال خان دکورڅخه دســتنېدو ســره ســم داپریدو لښــکر تیــارکړو همــدارنګــه خوشـــحــال خــان هم دترې اوبولاقو خټکو لښکرراغونډ کړ اودخوړې خواته یې خوځاوه ، اوله هغې ځای څخه قرمزۍ ته اوبیا ډاګ اسماعلیل خیلو ته راغی .

په همدې وخت کې داپریدو لښکر هم راورسید اودواړه لښکرې سره یوځای شــولې ، دواړو لښــکرو شــمیره شپږ اوه زره ته رســیده ،دمشــورې څخه وروسته یې د ډاک اسماعیل خیلو څخه جبې ته وخوځیده ، اوله هغه ځایه جلوزوته راغلل ،لس ســواره یې دملک ســلیمان ترقومندانۍ لاندې ورکړل اودجلوزو په کورونو یې اورولګاوه .

بیا پیریانۍ ته ورســـیده .پیریانی یې هم وســـوځاوه اوله هغه ځایه دنوښــارخواته وخوځیدل .په رڼا ورځ دنوښــارکلا ته نژدې شــول ، خوشــحال خان دټوپکو ګولۍ په خپل لښــکروویشــلې ،اپریدي دجنوب ختیځ له لارې اوخټکو دشمال لویدیځ له لارې پرکلا حمله وکړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا کې دننه نږدې درې زره مغل اوافغانان موجود وو ، لومړی ختټک اوبیا اپریدي کلا ته ورننوتل د دواړو لوریو ترمنځ ســخته جګړه وشــوه ، جنګ لاروان ؤ چې اپریدو دغنیمت مالونه اوړوته کړل ،اودکلا څخه دباندې ووتل .

ختټک یوازې پاتې شـول اودوی دکلا خلکو په شا وتمبول ،خوشـحال خان چې داحالت ولیده خپله دکلا د دروازې خواته روان شـو، په دغه وخت کې یې دوه زامن عبدالقادرخان او عابدخان هم ورسره وو .

د ښمن ددروازې د سرڅخه ډبرې اوغشي ویشتل ،خوختټکو ځوانانو دروازه ماته کړه.

اودننه ورداخل شـول ، زیاته مرګ ژوبله وشـوه دغنیمت مالونه یې ترلاســه کړل ،خوشــحال خان دکلا افغانان وبښــل ،ځان غوښــتل چې په نوښارکې پاتې شي، په مازدیګردکوچ نغاره ووهل شو.

ځکه چې اپریدو په کلا کې یوڅوافغانانې نیولې وې ، اوله ځان سره یې بیولې وې ، دهماغو ښځو دخلاصون پسې خوشحال خان هم وخوځید ، خوشحال خان وایې چې زما په زړه کې دهغوښځو احترام ؤ ،ټول اسیران یې خوشې کړل اوخپله بیرته راجګړته لاړ، ځکه چې خپله کورنۍ یې هــلته و.

۳ .د دوابې جنګ :

که څه هم خوشــحال بابا دغه جګړه په خپله قصـیده کې دویم جنګ ښــودلی، خوپـه زیـاتواثرونو کې یې لیکوال دنوښــاردجګړې پـه ســې ذکرکوي،داځکـه چې ددې جنګ پـه هکلـه پوره مـالومـات نـه شـتـه خو خوشحال بابا ورته په خپله یوه قصیده کې داسې اشاره کړیده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم جنګ میرحسیني په دوابه کې
چې یې وتکېده سره لکـــــــه دمار

دنوربنـــارترجګړې څخه وروســـته دافغانانو دوهم لوی بری د دواوابې په سیمه کې دمغل پوځ ته ماته وه ، ددې جنګ په باره کې نورداسې معلومات نشته چې دلته یې راوړو.
دکړپې جګړه : همدارنګه دخوشـــحال بابا دیوې قصـــیدې له مخې دغه جنګ څلورم ښـودل شـوی دی، چې خپله لوی خان په خپله یوه قصـیده کې داپېښه داسې راخیستې ده .
بیا له پسه جسونت سنګهـ شجاعت خان ؤ
چې ایمل یې په ګنداب ویوست دمار
دلته به دپېښې په موضوع باندې یوڅه رڼا واچو .
کله چې شـجاعت خان پیښـور ته راورسـید دیوڅو روځوپاتې کیدو وروسته دکابل په لوروخوځیده ،لښکرد(۱۰۸۴) هـ ق د ذوالقعده پر(۱۸) دکړپې له غښې تیریده ، چې ایمل خان په شاهي لښکرباندې حمله وکړه د دواړو خواوو ترمنځ سخته مقابله شروع شوه افغانانوپه شاهي لښکرګولۍ اوډبرې واورولې اودشـــاهي پوځ دســـاز اوســـامان ســـره یې مقابله کوله خودافغانانو دلښـکردمقابلې تاب یې ونه شـو کړای ، اودراتلونکې شـپې لپاره پاتې لښکر په شا ولاړ له هرې خوا پرې افغانانو حملې وکړې جسونت سنګهـــ چې داحالت ولید نو(۵۰۰) سـواره یې له توپونوسره مرسـتې ته راولیږل . لدې څخه (۲۰۰) پاتې شول هغه هم له پاتې مغلي پوځ اوجوسنت سنګهـ سره وتښتیدل . اونورزیات پوځ له شجاعت خان سره پدې جګړه کې ووژل شول . لوی برى ایمل مومند ترلاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ . **دکوهاټ ناکام برید** : ددې برید په هکله خوشـحال خان په خپلو اشـعاروکې څه ندي ويلي خوزه يې دلته راوړل ضـروربولم . کله چې خوشـحال خـان احمدخـان تـه داپريـدو دلښـکردتيـارۍ لپـاره وويـل نودخوشـحال خان او درياخان ترمنځ دکوهاټ دبريد په هکله خطونه تير اوبير شوي وو .

دوی دواړو منلې وه چې دلوی اختر په ورځوکې به دکوهاټ په کلا بريد کوو.

خودرياخان مخکې د مخکې نه داپريدو لښـکر تياراو دټاکل شـوې نيټې څخه څوورځې دمخ يې دکوهاټ په کلا بريد وکړ، شـيرمحمد خان بنګښ دمغلی حکومت په پلوي سـخته مقابله وکړه اواپريدي يې مات کړل ، د درياخان د ورور تاتارخان په شمول لږ اوډير (۱۰۰) کسان ووژل شول ، مغلو شيرمحمدخان ډيرونازاوه ، ډير انعامونه يې ورته ورکړه .

خوشحال خان په دغه وخت کې په چوتره کې دلښکرو په تيارۍ بوخت وو چې د درياخان دناکام بريد څخه خبرشـو خو ده نه منله ، وروسـته بيا ورته معلومه شـوه دډرياخان لخوا نه ورته خطونه راغلل او ورته يې ليکلي وو.

چې خپله راشـه ده دخپل ملګري په خاطر يوڅه سـپاره ور وليږل دغو سورو دبنګښو يوڅوکلي وسوځول له دې څخه وروسـته خان کوښښ کاوه چې دختکو او اپريديو لښکر راغونډ کړي اوپرکوهات حمله وکړي .

خودمخاليفينو دلاس وهنو له امله د خان خپلې قبيلې هم پدې برخه کې دمرستې څخه ډډه وکړه ، او داپريدو لښکرهم خورشو اودکوهاټ حمله هم پاتې شوه ، خوخوشحال خان دافکرکاوه چې درياخان ته په زړه کې څه رخه پيداشـوې ده ، او اراده يې وکړه چې دايمل خان اوخوشـحال خان په شـان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بری ترلاسه کړي، په همدې اساس يې د خوشحال خان لښکرو ته انتظار ونکړ ، اوبريد يې وکړ چې نتيجه يې ناکامه شوه .

۵. دخاپښ جنګ : که څه هم دغه پیښه دخوشحال بابا په اشعاروکې شپږمه یاده شوې ده خان په قصیده کې ددې پېښې په اړه داسې ویلي دي.

شپږم جنګ مکرم خان شمشرخان دواړه

چې ايمل کړل په خاپښ کې تارپه تار

اړینه بولم چې په اصلي موضوع باندې يوڅه رڼا واچوم د(۱۰۸۲) هــ ق کال په ربیع الثاني کې يې مکرم خان ،میرمحمداسحاق ، شمشیرخان اومیرمحمد یعقوب له لوی پوځ سره د خاپښ دکوتل له لارې پر افغانانو دبرید لپاره ولیږل ، مکرم خان دکړپې له لارې خاپښ ته مخه وکړه په خاپښ کې ايمل خان اودریاخان له مکرم خان او شمشیرخان سره مخامخ سره مخامخ شول اوددواړو خواوو ترمنځ جنګ وشو، مغلوماته وخوړه شمیرخان د دریاخان له لاسه ووژل شو اومکرم خان باجوړته وتښتیده ډیرشاهي پوځ له منځه لاړ په پاتې لښکرلاره کې افغانانوحمله وکړه اوډیره برخه یې تباه شوه ، له ځاني زيان سره مغلوته سترمالي زيانونه هم ورسیدل اوافغانانو زیات غنيمت لاسته راوړ .

۶. د ګنبت جګړه : ددې جنګونو په اړه داسې ندي ويل شوي چې څوومه پيښه ده ،خوشحال خان ددې جنګ په باب یوه اوږده قطعه لیکلې ده دخپل زوی عابدخان زیاته ستاینه یې کړې ، چې يويوڅو بيتونه يې دلته راوړم .

چې په توره يې شيرخان پريوست له اسه

په ميدان دعابدخان پهلواني وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سرداردبنګښ پریوت ختک مات شه

په داهسې رنګ یې چارې حیراني وه

لاس په لاس یې انتقام دبابا واخیست

په داکارباندې سزا ثنا خواني وه

ښه ځوانان چې ګنبت په میدان ومړل

دهرځوان په زړه کې ننګه افغاني وه

پیښـه څه داسـې وه : شـیرمحمد بنګښ دمغلي حکومت وفادراه سـړي ؤ ، دهمدې په وجه دبنګښو ټوله قبیله دمغلو خوا ته ولاړه وه خو خوشحال خان غوښـتـل چې په دغـه سـیمـه کې دمغلو اقتـدارااوعزمـت وغورځوي ، اودحامیانو قوت پدې سیمه کې کم کړي ، کله چې خوشحال خان دصوات څخه بیرته راوګرځیده لږي ورځې وروسـتـه یې له شـیرمحمد خان سـره دجنګ په نیت لښکرتیارکړ اوله کنډیالۍ څخه تیرشو، اودکوهاټ سیمې ته ورننوت ، دې وخت کې دشیرمحمدخان سره هم څه ختک ملګري وو . نوځکه دی دختکو په اعتماد مخکې ولاړ اوپه ګنبت چې دټېرې په سـیمه کې موقعیت لري د دواړو ترمنځ سـخته جګړه شـروع شـوه . په جنګ کې (۱۴۰) تنه ومړل ،خوشحال خان اوزوی یې زخمیان شول ،دخوشحال خان بل زوی عابد خان هم دې جنګ کې موجودؤ ،ده په میدان کې سـم دسـتې اوزخمي یې کړ ، ددې پیښې تاریخ (۱۰۸۴) هـ ق کال دذوالحجې په نهمه ښودل شوی دی .

خوشحال خان ختک د مغلو په بند کې:

په (۱۳۷۴هــــ) کال کې امیر خوافي چې خلکو په سـید امیر خان مخاطب کـاوه د کابل صوبه دار وه ده له اورنګزیب (ابو المظفر محی الدین محمد اورنګزیــب) سره وکتل د هغه له غوږه یې دا خبره تېره کړه چې تــر څــو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکــو ځینـــې خاونـــدان نیول شوي نه وي تر هغې د رهدارۍ د باج د ممانعت احکام نافذېدای نـشي د دې غشي نبنه په اصـل کـې خوشـحال خـان ختـېـك وه اورنګزیـب پـر تخـت د دویـم ځـل ناستې سره سـم (روژه ۱۰۷۰ -۱۰۶۹هــــ) د غلــې او د ځینــو نـــورو جنـــسونو د ټکـــس د معافۍ حکم کړی وه.

له دې حکم سره سم عـامو وګړو ته ډېره ګټـه ورسـېده او پـه سـر کـاري بوديجـه کـې د ۲۵ لکـو روپـو کمـې راغلـی وه ددې حکـم اثـر پـه څرګنـد ډول ځمکـه لرونکـو (خانـانو) او جـاګیردارانو پـه ګټـو هـم پرېوتـه مګـر د دې خبرې هېڅ ډول شـهادت نـشته چـې د دې حکـم تـر جـاري کېـدو وروسـتـه خوشـحال خـان ختـېـك د څـه ډول سـرغړونې یـا نافرمـانۍ څرګندونـه کـړې وي بلکـې هغـه هـم همغـسې د حکومـت منونکی او وفادار وه او د حکومت له مخالفانو سره بـه یـې جنګونـه کـول سـمه خبـره دا وه چې دا چل سید امیر خوافي د خپل مرستیال میر زا عبدالرحیم چـې پـه پېـښور کې وه او د خوشحال خان په منځ کې د خفګان او د خوشحال خان ترونـو بهـادر خـان او فیروز خان سره د سازش په سـبب جـوړ کـړی وه میـر زا عبـدالرحیم سـید امیـر خـان خوافي ته ویلي وو چې تر څو پورې ته یو څو لوی لوی سړي بندیان نه کـړې تـر هغــې ستا د صوبه دارۍ نقش نشي کېناستی او د خوشحال خـان ترونـو ور سـره پنځـوس زره روپۍ کړې وې سید امیر خان بادشاه ته ګونګه او مجملـه وینـا کـړې وه نـه یـې ورتـه د چا خاص سړي نوم اخیستی وه او نه یې د چـا د نیولـو اجـازت اخیـستی وه خو ورتـه یـې ووې چـې د لارې د ټکس د منع کېدو د احکـامو د پلـي کولـو لپـاره د زور زیاتي د څرګندولو ضرورت دی کله چې باد شـاه ورته د دې اجازه وکړه نو پېښور تـه راغی او خوشحال خان یې د سلا مشورې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور تــه راوغوښــت د (۱۳۷۴هــ) کال د ځلورمې خور په وسط چې د جمعې ورځ وه خوشـحال خـان پېـښور تـه راغـی دربار ته يې ځواب ولېږه چې زه راغلم ځواب راغی چې سبا دربار ته ځان حاضـر کــړه درې ورځې تېرې شوې خو دربار ونه شو په پای کې د صوبه دار سکرتر د ګجرات شيخ خوشحال خان ختك ته ځـواب وکـړ چـې ماتـه د مـشورې لپـاره راشـه کلـه چې خوشـحال خـان ورغـی هغـه يـې ونيـوه او پنځـه منـی بېـړی يـې ور پـه پـښو کـړ ي د خوشـحال ترونـو لـه صـوبه دار نـه خلعتونـه واخيـستل ، ختـك د دوی وژلـو تــه جـوړ شول خوشحال خان منع کړل د خوشحال په نيولو کې چې کومـو کسانو برخـه لرلـه د هغوی ذکر دی په خپلو نظمونو کې ځای پر ځای کوي خوشحال خان دوې مياشتې په پېښور کې وساتل شو کله چــې يــې د صــوبه دار د پنځوسو زرو پيسو غوښتنه رد کړه نو د هندوستان په لور روان شو د (۱۳۷۴هــ) کال د روژې په (۱۵مه) يا (۱۲مه) هندوستان ته ورســول شــو ، هلته د نوموړي ورورو ميرباز خان تربور يې باقي خان او زوی يــې ســعادت خان مخکې تر ده رسېدلای وه او له محمد امــين خــان ميــر بخــشي چــې د اورنګزيــب خاص نژدې کس او لوی منصبدار و سره ليدلي وو محمد امـين خـان او د خوشـحال خـان د زړور افـسر اصـالت خـان وراره يعنــې سيد ميران المخاطب په مير خان د خپل خان زوی د خوشحال خان د خلاصـې ډېـر کوښـښ وکـړ خـو خوشـحال خـان خوشـی نـه شـو نـو ميــر بــاز خــان بــاقي خــان او سعادت خان بېرته هېواد ته راستانه شول، خوشحال خان د قيد تقريباً دوه نـيم کالـه په دهلي او د جيپور پـه رياسـت کـې د رنتهبـور پـه کـوټ کـې تېـر کـړل د ذيعقـدې پـه پنځمه د رنتهبور له کوټ نه راوستل شو او بيا اګــرې تـــه يـــوو ړل شـــو او هلتـــه لـــه بنـــده خوشـی کـړل شـو خـو پـه دې شـرط چې هېواد ته به نه ځي او همدلته نظر بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

وساتل شو خوشحال خان ختك د قيد او بند پر وخت په نظم او نثر كې ډېر څه ليکلي دي چې تر ټولو ارزښتمن اثر يې (دستار نامه) ده چې د لومړي ځل لپاره پکې د ساده نثر د ليکلو هڅه او دودونه شوې ده ، آخر هم د هرې شپې پای وې دی هم پر (۱۰۷۹هـ) کال له مهابت خان چې د کابل صوبه دار مقرر شوی وه سره يو ځای خپل هېواد ته راغی.

۷ . د ډوډې جنګ : داجنګ دخان داشعارو اونورو خصوصياتو څخه اخري ښکاري . لوی خان پخپله يوه (۷۲) بتيزه قصيده کې ددې جنګ يادونه کړې چې زه يې دلته يوڅوبيتونه راوړم .

د ګنبت غصه مې ووته له دله
خدای (ج) چې راکړ په ډوډه دفتحې کام
چې په مخ يې فتحه درومي عابدخان دی
په هر ځای دخپل بابا کا تازه نام
د قصيدې په پای کې يې هم ددې جنګ په بارهکې دساېويلي دي
.
ددې جنګ نارې به درومي په ملکونه
پرې خوښيږي به همه پښتون په نام
چې ددې صوبې اواز وشي په هند کې
بيا به غړ شي دبادشاه په خاص اوعام
چې په نام پښتون غوځيږي دی خوښيږی
اورنګ زيب هسې بادشاه دی داسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

قصــیده ډیره اوږده ده ، دهمدې ځوبیتونو په راوړلو بســنه کوم ، راځو دپښتې اصلي موضوع ته چې دجنګ عامل څه اوخوشحال یې ولې دومره ستاینه کړي ده .

دګنبت دماتې څخه وروســته ختکو په بنګښــو باندې ځوځلې حملې وکړې خوپوره غچ یې وانه خیسته په (۱۰۹۱) هــ ق کال خوشحال خان دشپږ اوه زره ختکو یولوی لښکرتیارکړ، اودبنګښو په سیمه یې حمله وکړه په جنګ کې دیوې ډلې قومنده دخان دلمسي افضل خان سره وه ، چې دښاري پورله لارې یې دبنګښــو په ســیمه کې پرمختګ وکړ،دبنګښــو په ځینو کلیو یې چوراوتالان ګډ کړ، ډیرافراد مړه اواســران شــول ، څه چې ترینه بچ شــول هغوی دډوډې په کلاکې پناه واخیســته ،خودکلابندی څخه تنګ شــول اوپناه یې شــروع کړل ، په زورکلاته داخل شــول (۱۲۰) تنه ووژل شــول او پاتې افرادو ته پناه ورکړل شــوه ،اســران یې ازاد کړل اوختکو ډیرغنیمت مالونه لاسته راوړل .پدې جنګ کې خان دوه زامن عابد خان اوصدرخان هم برخه درلوده چې خان یې هم په پورته قصیده کې ستاینه کړې وه .

د خوشحال خان اواشرف خان خوابدي اودنهضت خوريد ل:

د ډوډې ترجنګ وروســته دخوشــحال خان اواشــرف خان ترمنځ یو څه بدګماني رامنځته شــوه هغه دا چې خوشــحال خان دخپلو یوځوتنو زامنو ســره دصــلاح اومشــورې دترې اوبولاقو ســیمې ته لاړل پدې کارکې یې داشرف خان سره صلاح اومشوره نه وه کړې نواشرف خان دخپل پلا څخه بدګمانه شوي ؤ .

خودغه بدګماني بیا دډوډې ترجګړې وروســته تردې جده ورســیده چې دزوی اوپلار ترمنځ حالت پوځي حرکتونه ته ورســید خواشــرف خان خپله دپلارمخې ته رانه غی اوخوشــحال داشــرف لښــکرپه لاچر کې محاصــره کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشرف خان افضل خان ته وویل چې هغه دې خوشې کړې اویادی دخوشحال خان پ کلا باندې برید وکړ اوکلا یې ورانه کړه داشـــرف خان خلکو هم په ځینو کلیو تالان ګډ کړ اودتنهایې په جوړولوکې بریالي شول .

ځایې خلکو سره یې صـلاح اومشـوره وکړه اوخوشـحال خان خواته دجرګې لپاره ورغلل ،او ورته یې وویل چې تاســې خوپه خپلوکې ســره پلاراوزوی یاست ،ستاسې دبې اتفاقۍ څخه مومنږه بربادیږو،تاسې چې څه غواړئ په نظام پورکې یې سره وکړئ ، دلته مونږ ترپښو لاندې کوئ .

خوشحال دخلکو دغوښتنو سره سم نظام پورته ولاړ خوڅه موده وروسته بیا اشـرف خان غوښـتل چې پلار ووینې خوخوشـحال خا دخپګان وجه افضـل خان دنیکه خبره پلارته وکړه اشرف خان دخپل پلاردلیدوڅخه پرته دښادې پورخواته ولاړ ، ترهغې وورسـته لوی خان یوپټکی اوغوښت اوافضـل خان ته یې په سـرکړاوورته یې وویل چې سـتا پلارماندی سـردارکړی ، هغه په سـرټکولی همدرانګه یې داشـرف خان څخه هم ډیرفریادونه کړي .خودخان قصاید ولولو نومعلومیږي چې دا شرف خان څخه یې هم ډیرفریادونه کړي .خوبهرام خان چې دتاریخ مرصـع په کرښـوکې څومره دپلارپه ضـدښـودل شوی تراوسه پورې دهغوکرښو مطابق په تاریخونوکې راڅې .

خو اشـرف خان نه یې هم ډیرسـرټکولی،په همدې ورځوکې امیرخان صـوبه دارله اشـرف خان څخه خوابدی شـو ددې خپګان دوه درې مسـئلې ښـودل شوي .یوداچې اشرف خان خیښ ازاد ګګیاڼې له امیرخان نه سرکشي وکړه اوبله داچې اشرف خان دامیرخان سوبه دارسره کابل ته ولاړنشو .

نو په همدې اســاس صـــوبه درا له پاچا نه داشـــرف خان دنیولو اجازت واخیسـت خودزیاتو چالونو څخه وروسـته یې دسیدبهولا چې داشرف خان اشناؤ په لاس ونیو اوبندي یې کړ ، لدې څخه وروسـته خوشحال خان مشري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام خان ته پدې شرط وسپارله چې اشرف خان دبندي کیدو علت پیدا او هغه راخوشي کړي ،بهرام خان که څه هم په ظاهره دپلارسره ښه ؤ خوپه پټه یې دپلارسره ګوندي کوله .زیات وخت وشو خوده داشرف خان دبند پته ونه لګوله .پلاریې راوغوښت اودخلکو په مشوره یې ترینه مشري واخیسته خو افضل خان چې په دغه وخت کې عمر دسرداری اومشری نه ؤ خپل نیکه ته وویل چې زه اوس دسرداری نه یم څه چې ماکړي هغه مې دخپل پلاردخوشې کولوپه خاطر کړي دي زه غواړم چې ستاسې ترسیوري لاندې وروزل شم اوتاسو ته ګاولې پرمخ کیږدم تاسې ته داوداسه اوبه راوړم .

ما ته دبهرام خان څخه دمشری ترلاسه کول سان دي ،خوزه اوس جوړنه یم د (۱۰۹۵) هــــ ق کال دخوشــحال خان حالت دیواوږد نظم څخه داســې معلومولی شــو چې دســتونزو اومشــکلاتو څخه ډک ؤ، ســخت پریشــانه ؤ لکه چې په خپله نظم کې وایي :
دیوې ســترې قبیلې مشــریم اوزما حال داســې دی بیا مې هم همت نه دي بایللی او وایې چې په دغه حالت کې هم ددښــمن په فکرکې یم زما تربیرغ لاندې به په زرګونو تنه ځوانان راټول شي اوپه پنجاب به بریدوکړو.
خومونږ بیا افضل خان په (۱۰۹۲) هـ ق کال درااجا رام سنګهـ دخلکوسره په جګړه کې وینو .
په همدغه ډول امیرخان صــوبه دارله پښــتنو پرخلاف دجنګ په ډګر کې و ډیربریالیتوبونه ترلاســه کړل اوده ویل چې دجنګ دوسلې داســتعمال څخه کارنه کیږي سیاست باید دوسلې پواسطه ونه چلوو . هماغه ؤ چې پیــسې اونور ارجذبوونکي مالونه یې پښــتنو ته وردلیږ کول .پښــتانه یې ســره په خپلوکې واچول ،حال داچې بیا به پښــتانه دجنګ دمشــورې داخیســتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره امیرخان ته راتلل خو پد غه وخت کې دایمل خان قوت زیات شو اوداميرخان صوبه دارفوج نشــول کولای چې ایمل خان ته ماتې ورکړي، خوهغه دعبدالله خان خویشکي سره مشوره وکړه اودخپل زوړ سیاست په واسطه يې پښتانه داسې خواره واره کړل چې بیا په اسانۍ سره راغونډنه شــول هغه قبایلي مشــرانو تــه داســې لیکونــه واســتول چې مونږه دپخوا راهیسې پدې انتظاروو چې ستاسې واکمنې ټینګه شي ، الحمدالله زمونږه هیله ترسره شوه .خوزه ستاسې پاچا دپاچاهۍ لیاقت لري نو مونږته خبرراکړئ چې مونږه هم درســره یوشــو، ځکه مونږه ډیرمجبوریت څخه دمغلودواکمنۍ لاندې شــپې تیروو ، افغاني مشــرانو لیک ورواســتوه او ورته يې دایمل خان دلیاقت اوتجربې زیاته ســتاینه کړې وه اوورته يې دراتلوبلنه ورکړه ،خوهغوی بیا ورته وویل چې ایمل خان ته ووایې چې ستا ترولقې لاندې ټوله ځمکه په خپلوخلکوتقسیم کړه ،ځکه حکومت دعدل ، انصــاف اومســاوات ســره خوندکړي ، پښــتنو مشــرانو دایمل خان څخه غوښــتنه وکړه خوایمل خان لومړی دغه غوښــتنه ونه منله هغه ویل چې زه څنګه کولای شــم چې دومره کمه ځمکه ددومره زیاتو خلکو ترمنځ وویشــم خو دمشرانو زیات ټینګارنه یې دځمکې ویشنه ومنله .ایمل خان که څه هم دخپلو خپلوانو اواقاربو مراعت کاوه نوپه همدې اساس پښتانه سره خلاف شول اودایمل خان څخه بیل شوه .

مغلودوخت نه په اســتفادې ســره په تیراباندې حمله وکړه دریاخان دهغوی مقابله وکړه اوپه خپله پکې ټپي شــو دهغه ســاتونکو هغه راپورته کړاود خوســت ســیمي ته يې یووړه ،اوپه همدې اســاس هغه ټولنه اوجمیعت چې اورنګ زیب يې کلونه کلونه ناقراره ساتلی ؤ دتل لپاره له منځه لاړ .

دخوشحال خان دژوند وروستي کلونه اومړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوشـحال خان داثارو دمطالعې څخه داسـې معلومېږي چې دخان دژوند وروسـتي کلونـه دډېرو کړاوونو اوسـتونزو څخـه ډک وو ، خو کـه مونږه دخوشـحال بابا ټول ژوند ته نظرواچوو ،نو ديوداسـتان په حيث دډېرو تکاليفو اوستونزو سره دهميشه لپاره لاس اوګريوان پاتې شوی ، که څه هم پـه پښـتونخوا نيو سـتونزو کې فتحې اوخوشـحـالۍ موجودې وې خوپـه وروستيوتکاليفوکې خوشحالۍ نه وې ،ديوې پيښـې څخه به خلاص نه ؤ چې ورپسـې به بله پيښـه رارسيدلې وه له يوې خوا نه يې دخپل زوی بهرام خان څخه په قراره چيرته وخت ندې تيرکړی هرچيرته به چې ولاړ بهرام خان به ورپسې لښکرې ورسمې کړې ،چې خپل پلا ونيسي اومغلوته يې حواله کړي ، خو ګوتو ته يې نه ورتلو

بهرام خان زيات کوښښونه وکړل خوپلايې ونه شو نيولای ، هسې يې دپلار ازاراوپه عذاب تيا په غاړه واخيسـته . همداوجه ده چې تراوسـه پورې دتاريخ په پاڼوکې دخوشحال خان په اشعارواودافضل خان په تاريخ مرصع کې په بدنوم يادېږي ، دبلې خوانه دهمدې ستونزو سره سم دکورنۍ دځينو غړيو په مړينه هم ډيرخواشـينی ، خفه اوله ناخوالو سـره مخامخ وو ، دمصـيبتونو اوکړاوونو په همدغه کلونو کې په سـيمه کې قحطي اووبا مرض راغی ، چې دغې وبا دخان دکورنۍ ځينې غړي هم له منځه يوړل ، دخان دوه ويشـت کلن زوی بخت نـاک وفـات شـو چې خان يې مړينې ډيرخواشـينی کړ. دده په مړينه يې هم يوه مرثيه ويلې چې راوړل يې دلتـه ضروري نه بولم دهمدې پسې سم دې مرض دبخت ناک موراودبخت ناک يوزوی دمرګ کومې ته يوړل بيا دخان لمسی سرفراز خان دسعادت زوی ليوني سپي وخوړ اومړشو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۱۰۹۸) هـ ق کال دبهرام خان زوی معظم خان هم وفات شو ، دالمسی خوشحال خان ته له افضل خان څخه ډیرګران ؤ . داینده خانۍ لپاره یې ورسره امیدونه تړلي وو ، خوشحال خان دهریو غړي په مړینه مرثیې ویلي دي چې راوړل یې ضروري نه ګڼم ،دغومړینو اونورو ستونزو دخان ژوند نورهم درنځونو اوکړاوونو څخه ډک کړ مخکې موولوستل چې خان به دبهرام خان دلاسه په یوځای کې په قراره وخت نشو تیرولای ، نوله همدې وجهې نه خان داپریدو سیمې (ډنبرې) ته ولاړ دا دخان د ژوند وروستي کلونه وو ، ډیرژوندی پاتې نشو په (۱۱۰۰) هـ ق کال دربیع الثاني په اتمه دجمعې په ورځ د۷۸ کالو په عمر له سترو ملې ارمانونو اوکړاوونوڅخه ډک له دنیا څخه سترګې پټې کړې خو دیادونې وړده چې دخان وصیت وصیت هم دلته راوړم . دافغانستان دتاریخ اودخوشحال خان دژوند دپېښو داثارودمطالعې لاندې ځینو کتابونو کې وصیت داسې راغلی .

۱ . ما هلته ښخ کړئ چې د مغلو سیوری مې په خاوره ونشي اودمغلودسپرودپښوګردمې په هدیره ونه لویږي))

۲ . ماخپل وطن ته ورسوئ اوهلته مې په داسې ځای کې ښخ کړئ چې دمغلوسیوری مې په خاوره ونشي اودمغلو دسورو ګدونه مې په قبرنه پریوزي))

۳ . زما قبرپه داسې ځای کې جوړکړئ چې دمغلو سیوری قدرې هم پرې ونه لویږي اودمغلو دسپرو داسونو دپښو ګرد زما قبرته ون رسي ، ما دمغلو بهترین پوځونه دخاشاکو په دود الوزولي دي ، نوپدې اساس زما قبر پټ وساتئ چې بې احترامي یې ونه کړي)) .

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱ : خوشحال خان ختټک – کامل دوست محمد خان – دافغانستان علومي اکاډمي دپښتو څیړنو بین المللي مرکز(۱۳۷۰) لمریز کال چاپ .
۲ : ننګيالی دزمانې – هیوادمل زلمی – دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۸۰) لمریز چاپ .
۳ : ګام پرګام خوشحال سره – صمیم محمداصف دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۷۸) لمریز چاپ .
۴ : په پښتو ادب کې مغلواله – همدرد همایون – پښتو ادبي ټولنه خویشکی نوښار (۱۹۸۹) عیسوي کال چاپ.
۵ : ننګيالی پښتون – مهتمم محمداکبر – پښتو ټولنه (۱۳۴۵) لمریز چاپ .
۶ : توریالی پښتون – پښتوټولنه دخوشحال خان په ویاړ دسمینار مقالي (۱۳۴۲) لمریز چاپ

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library